Estd. 1962
"A++" Accredited by NAAC (2021) With CGPA 3.52

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR
416 004, MAHARASHTRA
PHONE : EPABX – 2609000, BOS Section – 0231-2609094, 2609487
Web : www.unishivaji.ac.in Email: bos@unishivaji.ac.in
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर, ४१६ ००४, महाराष्ट्र
दूरध्वनी - इपीबीएक्स - २०६०९०००, अभ्यासमंडळे विभाग : ०२३१- २६०९०९४. २६०९४८७
वेबसाईट : www.unishivaji.ac.in ईमेल : bos@unishivaji.ac.in

Ref.: SU/BOS/ *IDS* /287 **Date: 08 - 05- 2025**

To,

1) The Principal,
All Concerned Affiliated Colleges/Institutions
Shivaji University, Kolhapur

Subject : Regarding revised syllabi of **B. A. B. Ed. Part IV** degree programme under the Faculty of Inter- Disciplinary Studies

Sir/Madam,

With reference to the subject mentioned above, I am directed to inform you that the university authorities have accepted and granted approval to the revised syllabi, nature of question paper and equivalence of **B. A. B. Ed. Part IV** degree programme under the Faculty of Inter- Disciplinary Studies

This syllabus, nature of question and equivalence shall be implemented from the academic year **2025-2026** onwards. A soft copy containing the syllabus is attached herewith and it is also available on university website www.unishivaji.ac.in NEP-2020 (Online Syllabus)

The question papers on the pre-revised syllabi of above-mentioned course will be set for the examinations to be held in October /November 2025 & March/April 2026. These chances are available for repeater students, if any.

You are, therefore, requested to bring this to the notice of all students and teachers concerned.

Thanking you,

Yours Faithfully

(Dr. S. M. Kubal)
Dy Registrar

Encl. : As above.

Copy to: For Information and necessary action.

1	The Dean, Faculty of IDS	8	P.G.Admission Section
2	Director, Board of Examination and Evaluation	7	Affiliation T. 1 & T. 2 Section
3	The Chairman, Respective Board of Studies	9	Appointment A & B Section
4	O. E. 2 Exam Section	10	P.G.Seminar Section
5	Eligibility Section	11	I.T. Cell
6	Computer Centre	12	Internal Quality Assurance Cell (IQAC)

SHIVAJI UNIVERSITY, KOLHAPUR

Faculty of InterDisciplinary Studies (IDS)

Syllabus

For

B.A.B.Ed. Part – IV, SEM. VII & VIII

(FOUR YEAR INTEGRATED COURSE)

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM (CBCS)

(2025 - 2026)

STRUCTURE OF THEORY AND PRACTICUM COMPONENT

(A)

Bachelor of Arts and Education (B.A.B.Ed. Part – IV)

Course Structure for (B.A.B.Ed. Part – IV, SEM VII)

(To be implemented from the Academic Year 2025-2026)

	SEMESTER – VII Duration – 06 Months							
	Teaching Scheme			**Evaluation Scheme**				
SR. NO	COURSE	No Of Lectures	Credits	Theory	nternal	Total Marks	Min Marks For Passing	Exam Duration (Hrs)
1	(Marathi, Hindi, English, History – Paper No X)	04	02	40	10	50	14+4=18	02
2	(Marathi, Hindi, English, History – Paper No XI)	04	02	40	10	50	14+4=18	02
3	**CC-T-115** Scientific Method	04	02	40	10	50	14+4=18	02
	Total	**12**	**06**	**120**	**30**	**150**	-	-

(B)

STRUCTURE OF PRACTICUM COMPONET

BABED Part – IV SEM – VII

Course Code	Semester	Title	Credits	Marks	Min Marks For Passing
CC-P-701	**VII**	**School Internship**	**06**	**150**	**75**
CC-P-702	**VII**	**E-Content written or oral performance (25) of activities, workbook file (25)**	**02**	**50**	**25**
CC-P-703	**VII**	**Project Related to Community Experience**	**04**	**100**	**50**
CC-P-704	**VII**	**Educational Tour**	**02**	**50**	**25**
			Total	**350**	

(C)

INTERNAL EXAMINATION

Teaching Scheme	Evaluation Scheme	Min Marks For Passing	Credits
Internal Exam End Exam VIVA	10 10 30	25	02
Total	**50**		

A + B + C = Total

150 + 350 + 50 = 550

(The Teaching Learning and Evaluation of Geography Paper No XIII, XIV is in Annual Pattern)

Bachelor of Arts and Education (B.A.B.Ed. Part – IV)

Course Structure for (B.A.B.Ed. Part – IV, SEM VIII)

(To be implemented from the Academic Year 2025-2026)

(A)

	SEMESTER – VIII Duration – 06 Months							
	Teaching Scheme			**Evaluation Scheme**				
SR. NO	COURSE	No Of Lectures	Credits	Theory	nternal	Total Marks	Min Marks For Passing	Exam Duration (Hrs)
1	(Marathi, Hindi, English, History – Paper No XV)	04	02	40	10	50	14+4=18	02
	Geo – Paper No XIII (Annual Pattern)	10	04	100	00	100	35	05
2	(Marathi, Hindi, English, History – Paper No XVI)	04	02	40	10	50	14+4=18	02
	Geo – Paper No XIV (Annual Pattern)	10	04	100	00	100	35	05
3	**CC-T-116** Secondary Education In India : Status Issues and Concerns	04	02	40	10	50	14+4=18	02
4	**CC-T-117** Contemproray Indian Education	04	04	80	20	100	32+8=40	03
5	**CC-T-118** Assesment for Learning	04	04	80	20	100	32+8=40	03
6	**Elective – Any One**							
	CGE – Guidence and Counseling	02	02	40	10	50	14+4=18	02
	CGE – Inclusive Education	02	02	40	10	50	14+4=18	02
	CGE – Environmental Education	02	02	40	10	50	14+4=18	02
	Total	**22**	**16**	**320**	**80**	**400**	-	-

(B)

STRUCTURE OF PRACTICUM COMPONET

BABED Part – IV SEM – VIII

Course Code	Semester	Title	Credits	Marks	Min Marks For Passing
CC-P-801	VIII	Health and Physical Education Workshop	01	25	13
CC-P-802	VIII	Annual Lesson Examination	02	50	25
CC-P-803	VIII	School Internship	06	150	75
			Total	225	

(C)

INTERNAL EXAMINATION

Teaching Scheme	Evaluation Scheme	Min Marks For Passing	Credits
Internal Exam End Exam VIVA	10 10 30	25	02
Total	50		

A + B + C = Total

400 + 225 + 50 = 675

(The Teaching Learning and Evaluation of Geography Paper No XIII, XIV is in Annual Pattern)

1 GRADING SYSTEM:

For marks of a course, out of 100/50/30/10 it will be converted into 100. to external marks (maximum 70%), the marks secured by a student out of 100 will be converted into a letter grade. The grade points are the numerical equivalent of letter grade assigned to a student in the 07 points scale as given below.

Table No.1

Grading System for Theory

% Marks Range	Letter Grade	Grade Point	Description	Class
Less than 40	F	0	Dropped or Fail	Dropped or fail
40-49	C	5	Average	
50-59	C+	6	Fair	Second Class
60-69	B	7	Good	Higher Second Class
70-79	B+	8	Very Good	First Class
80-89	A	9	Excellent	
90 and Above	A+	10	Outstanding	Distinction with First Class

Table No.2

Grading System for Practicum

Marks of each course out of 25/50/150/200 shall be converted out of 100 and converted into a letter grade.

% Marks Range	Letter Grade	Grade Point	Description	Class
Less than 50	F	0	Dropped or Fail	Dropped or fail
50-57	C	5	Average	
58-65	C+	6	Fair	
66-73	B	7	Good	Higher Second Class
74-81	B+	8	Very Good	First Class

82-89	A	9	Excellent	
90 and Above	A+	10	Outstanding	Distinction with First Class

1. **CALCULATION OF SEMESTER GRADE POINT AVERAGE (SGPA)**

1. Performance in a semester will be expressed as Semester Grade Point Average (SGPA).
2. Cumulative performance of all the semesters together will reflect performance in the whole programme and it will be known as Cumulative Grade Point Average (CGPA). Thus CGPA is the real indicators of a student's performance.
3. The formula for calculation of SGPA and CGPA is given below:

SGPA = $\sum C_i G_i) / \sum C_i$

CGPA = $(\sum \sum C_{ni} G_{ni}) / (\sum \sum C_{ni})$

Where

C_i - number of credits for the ith course,

G_i - grade point obtained in the ith course,

C_{ni} - number of credits of the ith course of the nth semester,

M_{ni} - marks of the ith course of the nth semester,

G_{ni} - grade points of the ith course of the nth semester

Computation of SGPA and CGPA

The UGC recommends the following procedure to compute the Semester Grade Point Average (SGPA) and Cumulative Grade Point Average (CGPA):

i. The SGPA is the ratio of sum of the product of the number of credits with the grade points scored by a student in all the courses taken by a student and the sum of the number of credits of all the courses undergone by a student, i.e

SGPA (Si) = $\Sigma(C_i \text{ x } G_i) / \Sigma C_i$

where Ci is the number of credits of the ith course and Gi is the grade point scored by the student in the ith course.

ii. The CGPA is also calculated in the same manner taking into account all the courses undergone by a student over all the semesters of a programme, i.e.

CGPA = $\Sigma(C_i \text{ x } S_i) / \Sigma C_i$

where Si is the SGPA of the ith semester and Ci is the total number of credits in that semester.

iii. The SGPA and CGPA shall be rounded off to 2 decimal points and reported in the transcripts.

Illustration of Computation of SGPA and CGPA and Format for Transcripts

Calculation of **Semester Grade Point Average (SGPA)** and **Credit Grade Point Avarage (CGPA)** and declaration of class for U.G.B.A. B.Ed. Programme.

The credit grade points are to be calculated on the following basis:

Example - I

Marks obtained by Student in course 2 = 68/100

∴ Percentage of marks = 68 %

∴ Grade from the conversion table is = B

∴ Grade Point = 7

The Course Credits = 4

∴ Credits Grade Point = 7 x 4 = 28

∴ **CGP of the student in Course 2 = 28**

Example - II

Marks obtained by Student in course 3 = 40/70

∴ Percentage of Marks = 57.14 %

∴ Grade from the conversion table is = C+

∴ Grade Point = 6

Course Credits = 3

∴ Credits Grade Point = 6 x 3 = 18

∴ **CGP of the student in Course 3 = 18**

The SGPA will be calculated as a weighted average of all the grade point of the semester courses. That is

$$\textbf{SGPA} = \frac{\text{Sum of grade points of all courses of the particular semester}}{\text{Total credit of the semester}}$$

Table No.3
Calculation of SGPA

Course	Credit	Grade letter	Grade point	Credit Point (Credit x Grade)
Course 1	3	B+	8	3 X 8 = 24
Course 2	4	B	7	4 X 7 = 28
Course 3	3	C+	6	3 X 6 = 18
Course 4	3	A+	10	3 X 10 = 30
Course 5	3	C	5	3 X 5 = 15
Course 6	4	C+	6	4 X 6 = 24
	20			**139**

Thus, **SGPA =139/20 =6.95**

Now we will calculate CGPA of the student:

Suppose

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-I = 6.068

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-II = 6.220

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-III = 6.124

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-IV = 6.225

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-V = 6.226

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-VI = 6.126

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-VII = 6.220

(SGPA) for B.A.B.Ed. student in semester-VIII = 6.225

Total = 49.434

Cumulative Grade Point Average (CGPA) = 49.434/**8**

= 6.179

CGPA = 6.179

The cumulative grade point average will be calculated as the average of the SGPA of the four semesters, as shown above.

Table No. 4

Formula for Calculating Cumulative Grade Point Average

$$\text{CGPA} = \frac{\text{Sum of SGPA of all semesters}}{\text{Total number of the semesters}}$$

For the award of the class CGPA shall be calculated on the basis of:

(a) End Semester External Examination Marks

(b) Total Marks obtained (End Semester External Examination Marks + (Marks for internal assessment) for each course.

The final Class for B.A B.Ed. Degree shall be awarded on the basis of lowest CGPA of (a) & (b) of eight semesters examinations.

. R. – 1: AWARD OF DEGREE

The degree shall be awarded to the students on the basis of CGPA (Cumulative Grade Point Average) of the eight semester's performance in the exams.

Table No. 5

Classification of Final result

CGPA From—to--	**Grade Point**	**Classification of Final Result**
8.5 – 10	10	First Class with distinction
7.0 - 8.49	9	
6.0 - 6.99	8	First Class
5.5 - 5.99	7	Higher second Class
4.8 - 5.49	6	Second Class
3.6 - 4.79	5	Pass Class
Bellow 3.6	0	Dropped or Fail

Table No. 6

Conversion Table for B.A.B.Ed. Course

Conversion Table of Marks, Grade point and Grade

% Marks Range	**Grade Point**	**CGPA From—to--**	**Letter Grade**	**Description**	**Classification of Final Result**
Less than 40	0	Bellow 3.6	F	Dropped or Fail	Dropped or Fail
40-49	5	3.6 - 4.79	C	Average	
50-59	6	4.8 - 5.49	C+	Fair	
60-69	7	5.5 - 5.99	B	Good	Higher second Class
70-79	8	6.0 - 6.99	B+	Very Good	First Class
80-89	9	7.0 - 8.49	A	Excellent	
90 and Above	10	8.5 – 10	A+	Outstanding	First Class with distinction

1) Marks obtained > = 0.5 shall be rounded off to next higher digit.
2) The SGPA and CGPA shal be rounded off to 2 decimal points.

ii. Transcript (Format): Based on the above recommendations on Letter grades, grade points and SGPA and CGPA, the university may issue the transcript for each semester and a consolidated transcript indicating the performance in all semesters.

Table-7

Overview-1

B. A. B. Ed. Four year integrated Regular Semester course Componenets of Course Structure

Sr.No.	Code	Components
I	AECC & DSC	Subject Studies (Theory)
	AECC	Complusory Components (Theory)
	DSC	Optional Components (Theory)
II	CC-T, CC-Pd ,CC-P,CGE	Professipnal Education Componenets (Theory & Practicum)
	CC-T	Perspective in Education (Theory)
	CC-TPd.	Pedogogies Studies (Theory)
	CC-P	Practicum Ability enhancement courses,Skill Development Courses,School Engagement,Educational Tour
III	F	Evaluation Assignment,Internal Viva & Semester End Examination

B. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VII Semester

CC-T-115 – Scienfic Method

Contact Hours: 02 Hours Per week	**Total Marks:** **50**
Credit: 02	**External Assessment: 40**
Total Instructional Hours : 30	**Internal Assessment: 10**

Objectives:

1. To Develop Scientific temper in students.

2. To Develop Scientific attitude in students.

3. To enable conduct of research and generate new knowledge in any subject and discipline.

Unit-I Nature of Science 10 Marks

1. Purpose of science.

2. Characteristics of Science.

3. Principles of scientific method.

4. Concept of Scientific attitude, Scientific aptitude Scientific temper, Scientific literacy.

5. Concept and Definition of Science Any ten Latest milestones in History of Science.

Unit-II Types of thinking involved in Science. 10 Marks

I) Analytical Thinking.

ii) Critical Thinking.

iii) Creative Thinking. iv)Perceptual Thinking.

v)Conceptual/abstract Thinking.

vi) Reflective Thinking .

vii) Non directed or Associative Thinking.

Unit-III Scientific Research Process LoMarks

1. Steps in Scientific method.

2. Methods of Research.

3. Tools and techniques for conduct of scientific research (for natural, social and educational research).

4. Framing and testing of hypothesis.

[10:15 am, 12/3/2025] Patil A B Tikkewadi: Unit-IV Methods involved in Research 10 Marks

1. Steps and method in scientific Research.

2. Statement of the problem.

3. Experimental method and designs.

4. Stating hypotheses or potential solutions to the problem.

5. Hypotheses Testing.

6. Drawing Conclusions.

Sessional Work

Preparation of Research proposal for-Natural Science/Social Science/Education Research.

10Marks

FORMAT OF QUESTION PAPER FOR 40MARKS

Q.1A Objective type questions (Multiple choice, Matching, answer in a word or a clause 10

Q. 2.Short answer type question Answer the Following questions in brief (at list 250 words) Any two out of three)

Q.3. Essay type question about 800 words (Open ended/application type/ higher order thinking)

Q.4. 10 10 Essay type question about 800 words (Open ended/application type/higher order thinking)

OR

Essay type question about 800 words (Open ended/application type/higher order thinking) TOTAL HO

B. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VII Semester

CC-P-701- School Internship

6 Weeks Credits – 06 Marks - 150

S.N.		1st year	2ndyear	3rd year	4th year	Total
1	Internship Duration	-	4 weeks (4th sem)	4 weeks (6th sem)	6+6 weeks (7th & 8th sem)	20 weeks
2	Total Programme Credits (Internship)	-	4	4	12	20
3	Total Marks assigned	-	100	100	300	500

शालेय आंतरवासिता टप्पा २

Period : 06 Weeks	**Total Marks: 150**
Credit: 06	
Total Hours : 198	**Internal Assessment: 150**

प्रास्ताविक :

प्रत्येक व्यवसायाला संबंधित क्षेत्रातील तज्ज्ञता असावी लागते. तज्ज्ञता प्राप्त करण्यासाठी उमेदवाराला पूर्वतयारी करणे आवश्यक असते. शिक्षक हा सुद्धा एक व्यवसाय आहे. इतर व्यवसायाप्रमाणे शिक्षक निर्मितीला ही पूर्वतयारी करणे व विविध अनुभव देणे जरुरीचे आहे. सर्व व्यावसायिक अभ्यासक्रमामध्ये आंतरवासिता रूढ आहे. विद्यार्थी शिक्षकांना शिक्षकांचा प्रत्यक्ष किंवा वास्तव अनुभव मिळावा म्हणून एन.सी.टी.ई. आराखडा 2014 नुसार द्विवर्षीय बी.एड. अभ्यासक्रमामध्ये शालेय आंतरवासितेचा समावेश करण्यात आलेला आहे. प्राचार्य, मुख्याध्यापक, मार्गदर्शक प्राध्यापक, शालेय शिक्षक, सहकारी विद्यार्थी शिक्षक यांचा समृद्ध अनुभव, सहकार्य व मार्गदर्शन याद्वारे सक्षम शिक्षक तयार होतील याची खात्री वाटते.

आंतरवासिता उपक्रमामुळे बालक, पालक, शिक्षक, समाज व राष्ट्र या सर्वांची आव्हाने पेलणारा सक्षम अध्यापक निर्माण होऊ शकेल. परिपूर्ण व अनुभवयुक्त सक्षम शिक्षक सुरुवातीपासून मिळाल्यास अध्यापन दर्जेदार होण्यास मदत होईल. शालेय आंतरवासिता हा बी.एड. अभ्यासक्रमाचा आत्मा आहे हे म्हणणे अतिशयोक्ती होणार नाही. म्हणजेच शालेय आंतरवासितेद्वारे विद्यार्थी शिक्षक हे शिक्षकी व्यवसायाशी समरस होऊन शाळा आणि समाज यांच्या विकासाशी बांधिलकी व क्षमता राखणारा राहील अशी आशा वाटते.

उद्दिष्टे:

1. विद्यार्थी शिक्षकांना प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावर अध्यापनाची गतिशीलता समजून घेण्यास सक्षम बनवणे.

2. विद्यार्थी शिक्षकांना शाळेची तात्विक पार्श्वभूमी,मातृसंस्थेची ध्येय,उद्दिष्टे,संघटन व व्यवस्थापन यांचे आकलन होण्यास सक्षम बनवणे.

3. विद्यार्थी शिक्षकांस नियोजन, अध्यापन व मूल्य निर्धारण या सर्व शालेय उपक्रमांमध्ये सहभागी होण्यास मदत करणे.

4. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय शिक्षक, सामाजिक सदस्य व शालेय विद्यार्थी या सर्वा विषयी आंतरक्रिया प्रस्थापित करण्यास मदत करणे.

5. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय शिक्षकांचे जीवन, जबाबदारी, कर्तव्य व सामाजिक बांधिलकी समजून घेण्यास सक्षम बनवणे.

6. विद्यार्थी शिक्षकांना विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक, मानसिक व भावनिक विकासाच्या गरजा लक्षात घेऊन नेहमी शिक्षकाची भूमिका समजून घेण्यास मदत करणे.

7. विद्यार्थी शिक्षकांमध्ये अभ्यासक्रमाचे पैलू व त्याची गुणवत्ता पूर्ण अंमलबजावणी आणि अध्ययन अध्यापनाचे मूल्यनिर्धारण समजून घेण्याचे कौशल्य विकसित करण्यास मदत करणे.

8. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय विद्यार्थ्यांच्या विविध गरजा पूर्ण करण्यासाठी सज्ज करणे.

9. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय आंतरवासितेमध्ये शालेय अनुभव कार्यक्रमाचे आयोजन, संघटन व चिकित्सक चिंतन करण्यास मदत करणे.

10. सद्यस्थितीतील शाळांमध्ये असणाऱ्या मर्यादाबाबत बदल घडवून आणण्याची क्षमता प्राप्त करण्यास मदत करणे.

11. विविध उपक्रम, स्पर्धा यांची काळजीपूर्वक निवड व संघटन करून त्याचे आयोजन करण्यास सक्षम बनवणे.

12. प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय अनुभव कार्यक्रमाचे चिकित्सक चिंतन करणे व त्याची नोंद ठेवणे यासाठी मदत करणे

- **आंतरवासिता कालावधी:**

1. शालेय आंतरवासिता टप्पा 2 मध्ये एकूण 11 आठवडे कालावधी असावा. त्यामध्ये आंतरवासिता पूर्व कार्यक्रम : कालावधी दोन आठवडे आंतरवासिता कार्यक्रम : कालावधी आठ आठवडे व उत्तर आंतरवासिता कार्यक्रम : कालावधी एक आठवडा असा कालावधी असावा.

2. विद्यार्थी शिक्षकांनी बी.एड. सत्र 1 व 2 ची सैद्धांतिक आणि प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण केल्यानंतर सत्र 3 मध्ये हे कार्य पूर्ण करावयाचे आहे. यासाठी 15 जुलैपासून किंवा महाविद्यालयाच्या सोयीनुसार आवश्यक कार्यशाळा पूर्ण करून व आवश्यक पूर्वतयारी नंतर आंतरवासितेला सुरुवात करावी.

- **आंतरवासितेसाठी संधी**

1. जर विद्यार्थी शिक्षकांने तृतीय सत्रामधील शालेय आंतरवासिता टप्पा 2 हा भाग पूर्ण केला नाही तर चतुर्थ क्षेत्रातील सराव पाठ परीक्षेसाठी विद्यार्थी शिक्षकास बसता येणार नाही.

2. आंतरवासितेसाठी कोणत्याही कारणास्तव अनुपस्थित राहिल्यास विद्यार्थी शिक्षकांना आगामी एक वर्षामध्ये हे कार्य पूर्ण करण्यास संधी उपलब्ध करून द्यावी.

3. आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांना एकूण चार दिवसाची नैमित्तिक रजा देय राहील. की रजा मार्गदर्शक प्राध्यापक व संबंधित शाळेच्या मुख्याध्यापक यांनी मंजूर करावी.

4. आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांचे गैरवर्तन किंवा शैक्षणिक हानिकारक वर्तन याबद्दल तक्रार आढळून आल्यास त्याची आंतरवासिता तात्काळ रद्द करण्याचा अधिकार मार्गदर्शक प्राध्यापक, मुख्याध्यापक आणि प्राचार्य यांच्याकडे असेल.

- **आंतरवासिता कालावधीतील संपर्क:**

1. आंतरवासिता कालावधीत अध्यापक महाविद्यालयाने सराव पाठ शाळेमधील मुख्याध्यापकांच्या अनुमतीने पर्यवेक्षक किंवा एका अनुभवी शिक्षकाची 'शालेय संपर्क शिक्षक' म्हणून मान्यता घ्यावी.

2. विद्यार्थी शिक्षकांवर नियंत्रण ठेवणे आणि महाविद्यालय व शाळा यांचा दुवा म्हणून 'शालेय संपर्क शिक्षक' यांनी काम करावयाचे आहे.

3. आंतरवासिता कालावधीत अध्यापक महाविद्यालयाने विद्यार्थी शिक्षकांच्या प्रत्येक महिन्यात एक याप्रमाणे दोन बैठक आयोजित कराव्यात. या बैठका शाळेमध्ये आयोजित कराव्यात. बैठकीमध्ये मुख्याध्यापक, प्राचार्य, मार्गदर्शक प्राध्यापक आणि शालेय संपर्क शिक्षक यांचा समावेश असावा.

4. बैठकीमध्ये झालेल्या कामाचा आढावा, अडचणी, पुढील कृती, कार्यक्रम इत्यादी नियोजन संबंधी मार्गदर्शन करावे.

5. आंतरवासिता कालावधीत मार्गदर्शक प्राध्यापकांचा संपर्क हा प्रत्येक आठवड्यात दोन दिवस राहील. यामध्ये वार निश्चित करण्याची जबाबदारी महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांची राहील.

- **आंतरवासिता स्वरूप व कार्यवाही :**

अ) आंतरवासिता पूर्व कार्यक्रम (Pre-Internship): कालावधी दोन आठवडे

1. आंतरवासितेसाठी शाळेची निवड करणे.

आंतरवासितेसाठी शाळेची निवड करताना खालील प्रमाणे समिती घटीत करण्यात येईल.

1. महाविद्यालयाचे प्राचार्य

2. महाविद्यालयाचे विभाग प्रमुख

3. सराव पाठ विभाग प्रमुख

4. माध्यमिक विभाग गटशिक्षणाधिकारी

5. विद्यार्थी शिक्षक प्रतिनिधी.

2. शाळेची निवड करताना या सर्व शाळा 25 किलोमीटर अंतराच्या आतील असाव्यात. कोणत्याही परिस्थितीत जिल्हा बदलत असता कामा नये.

3. प्रत्येक शाळेत 7 ते 8 विद्यार्थी शिक्षकांचा समावेश असावा. यामध्ये सर्व शालेय विषयाचे विद्यार्थी शिक्षक येतील याकडे लक्ष द्यावे.

4. आंतरवासितेसाठी निवडलेल्या शाळांच्या मुख्याध्यापक व शालेय संपर्कप्रमुख यांची महाविद्यालयामध्ये सहविचार सभा आयोजित करावी. सहविचार सभेमध्ये आंतरवासितेची उद्दिष्टे, स्वरूप, एकूण कार्यवाही व मूल्यमापन पद्धती समजावून द्यावी. शक्यतो गटशिक्षणाधिकारी यांचा सहभाग व सहकार्याने सहविचार सभा आयोजित करावी.

5. आंतरवासितेसाठी निवडलेल्या शाळांना आंतरवासितेच्या संकलित कार्यक्रमाची मार्गदर्शिका द्यावी.

6. ज्या विद्यार्थी शिक्षकाने पदव्युत्तर पदवी संपादन केली आहे अशा विद्यार्थी शिक्षकांचा उच्च माध्यमिक शाळांमध्ये सराव पाठासाठी समावेश करावा.

7. महाविद्यालयातील सराव पाठ विभागाने मार्गदर्शक प्राध्यापकांना एकंदर आंतरवासिता व अनुषंगिक कामे आणि जबाबदारी, कामकाज, निरीक्षणे, नोंदी, मूल्यमापन इत्यादी संबंधित सविस्तर सूचना द्याव्यात.

8. विद्यार्थी शिक्षकांचे गट करून प्रत्यक्ष आंतरवासितेपूर्वी एक आठवडा आधी महाविद्यालयातील सराव पाठ विभागाने उद्बोधन करून आवश्यक पूर्वतयारी करावी. उद्बोधनांमध्ये एकूण जबाबदारी, कामकाज, निरीक्षणे, नोंदी, मूल्यमापन इत्यादी संबंधित सविस्तर सूचना द्याव्यात

9. मार्गदर्शक प्राध्यापक यांनी विद्यार्थी शिक्षकांचे सर्व काम पूर्ण करून घेणे, वेळेच्या वेळी नोंदी ठेवणे, अचूक मार्गदर्शन करणे, शेरे पुस्तकांमध्ये अभिप्राय नोंदवणे, उपस्थिती पत्रक पाहणे, रजा मंजूर करणे, प्रत्याभरण देणे, सूचना देणे, मदत पुरविणे, पारदर्शक मूल्यमापन करणे, गुणदान करणे इत्यादी बाबींची जबाबदारी पार पाडावी.

10. मार्गदर्शक प्राध्यापक यांनी महाविद्यालय, प्राचार्य, शाळा, मुख्याध्यापक, शालेय शिक्षक यांच्यामध्ये समन्वयाची भूमिका राखावी लागेल.

11. शालेय आंतरवासिता टप्पा 2 मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या निरीक्षणाखाली महाविद्यालयाने निवड केलेल्या शाळेमध्ये पूर्ण करावा.

12. प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकाने शालेय आंतरवासितेच्या सर्व उपक्रमांमध्ये सहभागी झाले पाहिजे.

13. आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकाने पूर्ण वेळ शाळेत उपस्थित रहावे. या कालावधीत सराव पाठ व अनुषंगिक प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करावी.

14. विद्यार्थी शिक्षकांनी सराव पाठशाळा मधून नियोजनासाठी घटक आणावेत. पाठ टाचणे काढावी, मार्गदर्शन घ्यावे, कामाची जबाबदारी वाटून घ्यावी व अनुषंगिक पूर्वतयारी करावी.

15. विद्यार्थी शिक्षकांनी कामकाज, निरीक्षणे, नोंदी, मूल्यमापन इत्यादी संबंधित तक्ते तयार करावे.

16. विद्यार्थी शिक्षकांनी सातत्यपूर्ण सर्वांकष मूल्यमापन व घटक चाचणी याची माहिती घ्यावी.

ब) आंतरवासिता काळ (Intership): कालावधी आठ आठवडे

निवडलेल्या शाळांमध्ये प्रत्यक्ष आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांच्या गटांने मार्गदर्शक प्राध्यापक, मुख्याध्यापक, शालेय संपर्क शिक्षक यांच्या मदतीने संकलित कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करावी. विद्यार्थी शिक्षकाने पार पाडावयाची कामे काही गटवार तर काही वैयक्तिक आहे. कामाची यादी पुढील प्रमाणे आहे..

- **विद्यार्थी शिक्षकांनी करावयाची कामे, उपक्रम व नोंदी:**

1. **वर्गाध्यापन पण किंवा सराव पाठ** : विद्यार्थी शिक्षकांनी त्यांच्या निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांचे किमान 25 पाठ पूर्ण करूने आवश्यक आहे. त्याची विवरण पुढील प्रमाणे (निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांची संगणकाधारित पाठ -2, ज्ञानरचनावादी पाठ -2, विविध अध्यापन पद्धती पाठ-2, कृती आधारित पाठ-4 व इतर पाठ-10 त्यातील दोन घटकाच्या सलग अध्यापनासाठी 5 व 5 तास) सराव पाठासाठी प्रत्येकाने इयत्ता 6 वी ते 12 वी पर्यंतचे वर्ग निवडावेत. ज्या विद्यार्थी शिक्षकांनी पदव्युत्तर पदवी संपादन केली आहे अशांनी उच्च माध्यमिक स्तरावर अध्यापन सराव करावा. सर्व विद्यार्थी शिक्षकांनी पाठ टाचणे व इतर नोंदी जतन कराव्यात.

2. **जादा तास** : जादा तास/बुलेटिन तास/शारीरिक शिक्षण मार्गदर्शन तास/व्यक्तिमत्व तास/कार्यानुभव मार्गदर्शन तास (किमान 10 पाठ)

3. **सराव पाठ निरीक्षणे** : निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांचे आपल्या सहाध्यायाच्या किमान 25 सराव पाठांचे निरीक्षण करावे. त्याचे विवरण पुढीलप्रमाणे (संगणका आधारित पाठ-2, ज्ञानरचनावादी पाठ-2, विविध अध्यापन पद्धती पाठ-3, कृती आधारित पाठ-3, इतर पाठ-5). सराव पाठांचे निरीक्षणासाठी 'पाठ निरीक्षण नोंदवही' तयार करावी व त्यामध्ये निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांचे तसेच इतर अध्यापन शास्त्र विषयांचे ही पाठांचे निरीक्षण करण्यास सांगावे.

4. **एकंदर कामाची जबाबदारी** : गटांतर्गत मुख्याध्यापक, उप मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, वर्गशिक्षक, विविध विभाग प्रमुख इत्यादींसाठी जबाबदारी विद्यार्थी शिक्षकांना विभागून द्यावी. विद्यार्थी शिक्षकांनी सोपविलेल्या जबाबदारी समजून घ्यावी आणि त्याप्रमाणे पार पडलेल्या जबाबदारीचा अहवाल तयार करावयाचा आहे.

5. **दैनंदिन परिपाठ नोंदवही** : दैनंदिन परिपाठाचे नियोजन करून दररोज त्याची अंमलबजावणी व्हावी. अभिरूप मुख्याध्यापक व शालेय संपर्क शिक्षक यांच्या मदतीने संकलित कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करावी.

6. **दिनदर्शिका (Calendar)** : विद्यार्थी शिक्षकांनी आंतरवासिता कालावधीसाठी मार्गदर्शक प्राध्यापक व सराव पाठशाळा यांच्या मदतीने सर्व दिवसाची दिनदर्शिका तयार करावी. दिनदर्शिका प्रमाणेच कामकाज होईल याची दक्षता अभिरूप मुख्याध्यापक व शालेय संपर्क शिक्षक यांनी घ्यावयाची आहे.

7. **मासिक उपस्थिती पत्रक (Muster):** विद्यार्थी शिक्षकांचे उपस्थिती पत्रक स्वतंत्रपणे तयार करून ठेवावे. दररोज विद्यार्थी शिक्षकांनी त्यावर सही करावी. मार्गदर्शक प्राध्यापक यांनी उपस्थित पत्रकार सर्वात शेवटी सही करावी. स्वतंत्र उपस्थिती पत्रक महिन्याअखेरीस शालेय मुख्याध्यापकांकडून सही शिक्क्यानिशी प्रमाणित करून घ्यावी.

8. **शेरे पुस्तक** : विद्यार्थी शिक्षकाने आंतरवासिता कालावधीसाठी स्वतःचे शेरे पुस्तक ठेवावे. मार्गदर्शक प्राध्यापक, प्राचार्य, मुख्याध्यापक व शाळेतील शिक्षक यांच्या अभिप्रायासाठी प्रसंगानुरूप सादर करावे.

9. **घटक चाचणी व निकाल पत्रक** : विद्यार्थी शिक्षकांना सोपविलेला वर्गाच्या अध्यापन शास्त्र दोन्ही विषयासाठी एका घटकाचे सलग पणे एकाच वर्गावर अध्यापन करावे. त्याच घटकावर आधारित घटक किंवा प्राविण्य चाचणी निर्मिती करणे, चाचणी घेणे, संख्याशास्त्रीय विश्लेषण व अर्थनिर्विचन करणे. निकाल पत्रक तयार करणे. यामध्ये सातत्यपूर्ण सर्वंकश मूल्यमापनाचा समावेश करणे आवश्यक आहे.

10. **दैनिक टाचण वही** : सोपविलेल्या विषयाचे पाठाचे वेळापत्रकाप्रमाणे दैनिक टाचण वही तयार करावी. टाचण वही दररोज अभिरूप मुख्याध्यापक व ज्यावेळी मार्गदर्शक प्राध्यापक येथील तेव्हा त्यांना दाखवून त्यांच्या सह्या घ्याव्यात.

11. **सहशालेय उपक्रम नियोजन व आयोजन** : क्रीडा महोत्सव (Indoor and Outdoor)/सहल/हस्तलिखित/बौद्धिक स्पर्धा/वाचन संस्कृती/विविध मंडळ स्थापन करणे व त्याद्वारे उपक्रम/स्वतः पुढाकार घेऊन राबवलेले उपक्रम इत्यादी सदर उपक्रमापैकी किमान तीन उपक्रमांच्या आयोजन, नियोजन करावे आणि त्यासंबंधीचे अहवाल लिहावे.

12. **शालाबाह्य शिक्षण उपक्रम** : पुढीलपैकी एका उपक्रमाची प्रत्यक्ष माहिती घेऊन त्याचा अहवाल तयार करावा. उदा. शिक्षक पालक संघ/ग्रामशिक्षण समिती सभा/ वार्ड शिक्षण समिती सभा/वाचनालय भेट इत्यादी.

13**. व्यक्ती अभ्यास (Case Study)** : निवडलेल्या शाळेतील दोन विशेष विद्यार्थ्यांच्या प्रासंगिक नोंदी ठेवाव्यात. म्हणजेच दिव्यांग अप्रगत हुशार विद्यार्थ्यांचा व्यक्ती अभ्यास (Case Study) करून त्यांना व त्यांच्या बालकांना मार्गदर्शन व समुपदेशन करणे आणि प्रोत्साहन देणे तसेच त्याचे अहवाल लेखन करावे**.**

14. सामाजिक वृद्धी कार्यक्रम : सामाजिक बांधिलकी जोपासण्यासाठी समाजाचा एक जबाबदार नागरिक या नात्याने शिक्षकांनी काही समाजाशी निगडित उपक्रम हाती घेणे गरजेचे आहे. यातील किमान दोन उपक्रम घेऊन त्याचा अहवाल तयार करावा.उदा. सामाजिक समस्या जाणीव जागृती/पर्यावरण बचाव/ऊर्जा बचत/जल संधारण/अंधश्रद्धा निर्मूलन कार्यक्रम/एड्स जाणीव जागृती/स्वच्छ भारत अभियान/कौशल्य भारत/SUPW /ग्राम पाहणी/विविध प्रदर्शन आयोजन/कुटुंब पाहणी इत्यादी यासाठी फेरी, शिबिर, चित्र प्रदर्शन, भित्तीपत्रक अशासारखे कार्यक्रम आयोजित करावेत.

15. **कृती संशोधन** : शालाधारीत कृती संशोधन योग्य नमुन्यांमध्ये मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या मदतीने या कालावधीमध्ये पूर्ण करावी. मार्गदर्शक प्राध्यापक आणि प्रमाणित केलेला कृती संशोधन अहवाल जमा करावा.

16. **मानसशास्त्रीय चाचणी** : कोणत्याही एका वर्गावर मानसशास्त्रीय चाचणीचे प्रशासन करावे. स्वतःचे अनुभव व समुपदेशन यासंबंधी कार्यवाहीचा अहवाल करावा.

17. **चिंतन दैनंदिनी** : विद्यार्थी शिक्षकांनी मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या निरीक्षणाखाली दररोज पूर्ण होतील अशा उपक्रमाविषयीच्या नोंदी व त्यावरील स्वअनुभवाचे मनन, चिंतन यांच्या नोंदी म्हणजेच चिंतन दैनंदिन होय. शालेय आंतरवासितेमधील विद्यार्थी शिक्षकांना दररोज येणाऱ्या अनुभवाच्या विश्लेषणात्मक नोंदीचा लिखित मसुदा म्हणून चिंतन दैनंदिनी कार्य करणार आहे. चिंतन दैनंदिनी मध्ये कृतीवर विमर्शी चिंतन करणे हा मुख्य उद्देश आहे. सैद्धांतिक भाग व प्रात्यक्षिक भाग यांचे एकात्मिकीकरण, यशाचे विश्लेषण, अपयशाचे व्यवस्थापन, पूरक घटकांचा उपयोग, भविष्यातील अडथळे, भविष्यकालीन कृतीमध्ये दुरुस्ती, विकासात्मक कृती इत्यादी घटकांचा समावेश करून चिंतन दैनंदिनीचा आराखडा तयार करावयास हवा. प्राध्यापकांचे मार्गदर्शन, सहध्यायांशी चर्चा, शालेय शिक्षकांशी चर्चा करून चिंतन दैनंदिनी पूर्ण करावी. एकूण 11 आठवड्याची चिंतन दैनंदिन तयार करावी.

18. **अभिरूप शासकीय पाहणी** : अभिरूप शासकीय पाहणीची माहिती सराव पाठ शाळेचे मुख्याध्यापक किंवा प्राचार्य व अनुभवी शिक्षक यांच्याकडून घ्यावी.

19. **दरमहा उपस्थिती पत्रक (Catalogue)**: सोपविलेल्या वर्गाचे दरमहा उपस्थिती पत्र करावे. संवर्गनिहाय विगतवारीची नोंद **करावी.**

20. स्व विकास वृद्धी : सूत्रसंचालन करणे, कार्यक्रम पत्रिका तयार करणे, कार्यक्रमाचा अहवाल करणे इत्यादी कामे स्व विकास वृद्धीसाठी करावीत.

21**. प्रदर्शनीय फलक** : विविध विषय मंडळ, अवांतर माहिती, चित्रे, पोस्टर्स, कोडी, मनोरंजन, दिन महात्म्य इत्यादी गोष्टींसाठी प्रदर्शनीय फलक तयार करावा. सदर फलकावर दररोज नोंदी होतील याची दक्षता अभिरूप मुख्याध्यापक व विभाग प्रमुख यांनी घ्यावयाची आहे.

22. **आभार प्रदर्शन कार्यक्रम** : मार्गदर्शक प्राध्यापक, अभिरूप मुख्याध्यापक व विभाग प्रमुख यांनी सदर कार्यक्रमाचे नियोजन करावे. सराव पाठ शाळेचे मुख्याध्यापक किंवा प्राचार्य, शिक्षक, विद्यार्थी यांचे सहकार्य व मार्गदर्शन याबद्दल पत्र देऊन जाहीर आभार मानावेत. कार्यानंद, स्व समाधान व भावनिक तृप्तीने शाळेचे आवार सोडावे. शाळा व महाविद्यालयांच्या मध्ये सौहार्दाचे वातावरण राहील याची काळजी सर्वांनी घ्यावयाची आहे. तसेच शाळांचे सहकार्य वर्षानुवर्ष राहील असे वर्तन विद्यार्थी शिक्षकांचे असावे.

क) उत्तर आंतरवासिता (Post - Internship): कालावधी एक आठवडा

महाविद्यालयामध्ये शालेय आंतरवासितेमधील विद्यार्थी शिक्षकांच्या अनुभवाचे व सर्व समावेशक कार्यानंदाचे मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या मदतीने सादरीकरण कार्यक्रम आयोजित करावा. सादरीकरणासाठी प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकांनी चिंतन दैनंदिनीचा वापर करावा. विद्यार्थी शिक्षकाने आलेले बरे वाईट अनुभव, ठळक घटना किंवा प्रसंग, अनुभव,

अडचणी, त्यावर केलेली मात, काय शिकायला मिळाले इत्यादी बद्दल गटवार व गटाचे सर्व वर्गासमोर कथन करण्यास सांगावे.

आंतरवासिता कार्यक्रमाच्या कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांनी राबविलेल्या नवोपक्रम व स्वतःहून सृजनात्मक केलेले कार्य यांचे प्रदर्शन/दिग्दर्शन/सादरीकरण करावे.

आंतरवासिता कार्यक्रमाच्या पुढील आयोजनासाठी सराव पाठ शाळेचे मुख्याध्यापक किंवा प्राचार्य व शिक्षक यांच्या सूचना व प्रत्याभरण घ्यावे.

महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या शालेय आंतरवासिता कार्यक्रमाच्या सर्व समावेशक संघटना बद्दल व भावी कृतीसाठी विद्यार्थी शिक्षकांच्या सुधारणात्मक सूचना व प्रत्याभरण घ्यावे.

- **विद्यार्थी शिक्षकांनी महाविद्यालयाकडे सादर करावयाचे अहवाल:**

शालेय आंतरवासितीमधील सर्व 11 आठवडे विविध अनुभूतीमध्ये विद्यार्थी शिक्षकांना पूर्णांशाने गुंतवून समृद्ध करावे.

गटवार अहवाल

1. दिनदर्शिका
2. शेरे पुस्तक
3. सहशालेय उपक्रम नियोजन व आयोजन
4. शालाबाह्य शिक्षण उपक्रम
5. प्रदर्शनीय फलक दैनंदिन नोंदी
6. आभार प्रदर्शन कार्यक्रम
7. मासिक उपस्थिती पत्रक (Muster)
8. सामाजिक वृद्धी कार्यक्रम
9. अभिरूप शासकीय पाहणी

- **स्वतंत्र अहवाल:**

1. सराव पाठ टाचण फाईल

2. जादा तास टाचण मुद्दे

3. सहाध्यायी सराव पाठ निरीक्षण नोंद वही

4. एकंदर कामाची जबाबदारी अहवाल

5. घटक चाचणी व निकालपत्रक

6. दैनिक टाचण वही

7. व्यक्ती अभ्यास (Case Study)

8. कृती संशोधन

9. मानसशास्त्रीय चाचणी

10. चिंतन दैनंदिनी

11. दरमहा उपस्थिती पत्रक(Catalogue)

12. स्व विकास वृद्धी

टीप : ज्या उपक्रमामध्ये वेळापत्रक तयार केले असेल त्या ठिकाणी ते अहवालामध्ये जोडावे

- **आंतरवासिता मूल्यमापन:**

शिवाजी विद्यापीठ अभ्यास मंडळांने निर्धारित केलेल्या 25 गुण व 1 क्रेडिट यानुसार एकूण 325 गुणांची विभागणी मूल्यमापन करताना करावयाची आहे. मूल्यमापन करत असताना नोंद तक्ता हा प्रत्येक विभागानुसार असेल. मूल्यमापन करताना विद्यार्थी शिक्षकांनी तयार केलेले अहवाल आणि त्याचा प्रत्यक्ष सहभाग यांचा विचार करून गुणदान केले जाईल. आंतरवासिता कालावधीमध्ये व शेवटच्या आठवड्यात मार्गदर्शक प्राध्यापकांनी शालेय संपर्कप्रमुखांशी चर्चा करून गुणदान करावे. आंतरवासिता कालावधी संपल्यानंतर उत्तर आंतरवासिता कार्यक्रमांमध्ये विद्यार्थी शिक्षकांनी सर्व अहवाल मार्गदर्शक प्राध्यापकांकडे जमा करून गरजेचे आहे. गुणदान झाल्यानंतर मार्गदर्शक प्राध्यापक यांच्या सहीनिशी प्रमाणित करून त्याला अंतिम स्वरूप देण्यात यावे.

आंतरवासिता कार्यक्रम गुणदान विभागणी:

अ.न		**विषय/कृती/उपक्रम/तपशील**	**गुण**	**श्रेयांक**
1		सराव पाठविषयक		
	1.1	निवडलेल्या दोन्ही अध्यापन शास्त्र विषयांचे सराव पाठ (एकूण 50)	**50**	**02**
	1.2	सहाध्यायी सराव पाट निरीक्षणे (एकूण 30)	**10**	

	1.3	जादा तास/बुलेटिन तास/विविध मार्गदर्शन तास (किमान 10 पाठ)	05	
2		शालेय व सहशालेय उपक्रम नियोजन व आयोजन		
	2.1	क्रीडा महोत्सव/सहल/हस्तलिखित/बौद्धिक स्पर्धा/वाचन संस्कृती/विविध मंडळ स्थापन करणे व त्याद्वारे उपक्रम/स्वतः पुढाकार घेऊन राबवलेले उपक्रम	15	01
	2.2	शालाबाह्य शिक्षण उपक्रम: शिक्षक पालक संघ/ग्रामशिक्षण समिती सभा	05	
	2.3	एकंदर कामाची जबाबदारी	05	
3		सामाजिक वृद्धी कार्यक्रम: सामाजिक जाणीव जागृती/पर्यावरण बचाव/ऊर्जा बचत/ग्राम पाहणी/विविध प्रदर्शन आयोजन/ग्रामीण वाचनालय भेट/कुटुंब पाहणी इत्यादी.	15	01
4		शिक्षक व व्यावसायिक कार्यक्रम		
	4.1	मानसशास्त्रीय चाचणी	05	01
	4.2	घटक चाचणी व निकाल पत्रक	05	
	4.3	दैनिक टाचण वही	05	
	4.4	चिंतन दैनंदिनी	05	
5		प्रकल्प		
	5.1	शालाधारीत कृती संशोधन	15	01
	5.2	व्यक्ती अभ्यास(Case Study)	10	
			150	06

B. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VIII Semester

CC- P- 702 E-Education

Total Credit: 02

Total Marks: 50

Total Hours: 45 (per week 3 hrs)

Internal Practical Examination :

a. Written /oral /Performance :25 Marks

b.Record of activities (Work book and Practical File) : 25 Marks

Objectives :

On completion of the course the student will be able to :

1. Understand the fundamentals of e-education
2. Use web sources for effective e-teaching and e-learning

Contents

1. Visit virtual classroom and report (in own hand writing)
2. Create one's own e-portfolio (print out)
3. Use synchronous e-resource ' Skype' or 'Chat' for e-teaching /e-learning or discussion and give a written report of the procedure (with own classmates)
4. Use asynchronous e-resource 'e-mail' for e-teaching /e-learning (with own classmate)
   and give a written report of the procedure)
5. Make a list of (10 to 20) Open Educational Sources (OER)for any school topic.

Transaction Mode :

1. Lecture cum demonstration and hands–on experiences on the use of Computer and Internet for e-teaching e-learning ; development of e-content and browsing on-line resources ; Educational visit etc.

2. Student to keep a (i)Work- book for practical work done in Class and (ii) Prepare record of Practicals (in Own handwriting as well as Print-outs of Practicals) and File. Teachers signature to be taken in Work-book as well as in Practical File.

Essential Readings:

Conrad, Kerri (2001). Instructional Design for Web – Based Training HRD Press.

Deitel, H.M. Deitel, P.J et al. (2003). Internet & World Wide Web – How to program, 3rd Ed., Prentice Hall.

Graham (1998). HTML 4.0 Sourcebook, Wiley Publications.

Gaurav Chadha, S.M. Nafay Kumail (2002). E-Learning: An Expression of the Knowledge Economy, Tata McGraw-Hill Publication.

Gagne, R. M., Leslie, J. B. & Walter, W. W. (1987). Principles of Instructional Design Word worth Publishing Co.

Harasim, L. (1990). Online Education : Perspectives on a New Environment. New York : Presser.

Harasim, L. (1993). Global Network Computers and International Communication. Cambridge; NIT Press 5.

Joseph W. Lowrey (2006). Dreamweaver 8 Bible, Wiley Publication.

Khan, BoH (1977). Web based Instruction. Englewood Cliffs : Educational Technolog Publications

.

Lee, William W, Diana, L. Owens (2001). Multimedia – Based Instructional Design :Computer Based Training. Jossey –Bass.

Michael W. Allen, Michael Allen (2002). Guide to E-Learning, Wiley Publication, 2002. Ian S.

Phillips. R. (1997). Interactive Multimedia London : Kogan Page.

Rejesekaran S. (2007): Computer Education and Educational Computing, New Delhi: Neel Kamal Publishing Pvt. Ltd.

CC – P 703 Project related to cpmmunity Experience

समाजभिमुख प्रकल्प

कालावधी : ३६+ ८४ तास **श्रेयाम्क – ०४** **गुण – १००**

उदिष्टे - छात्राध्यापकामध्ये

1.समाज ही संकल्पना समजण्यास मदत करणे.

2. विविध सामाजिक स्तरावरील मुलासंबंधी समस्या समजण्यास मदत करणे.

3. सामाजिक (Social), (Nigoatiation) व समायोजन (Adjustment) कौशल्य विकसित करणे.

4. समाजाच्या सामाजिक व वैयक्तिक समस्या (Social, community and Personal problem) समजण्यास मदत करणे.

5. समाजाच्या विविध समस्या वर उपयोजनाबाबत विचार करण्याची वृत्ती निर्माण करणे.

6. सामाजिक बांधिलकी निर्माण करणे.

7. राष्ट्रीयत्वाची भावना वाढीस लावणे.

सूचना-

1. प्रत्येक गटात 7 ते 8 छात्राध्यापक असावे.

2. प्रत्येक छात्राध्यापकाने 4 कृती (Activities) पूर्ण कराव्यात ज्यापैकी 2 उपक्रम वैयक्तिक व 2 गटातील उपक्रम (group activities) असावेत.

3. प्रत्येक छात्राध्यापकाने या 4 उपक्रमांचा समाज अभ्यास अहवाल सादर केला पाहिजे.

उपक्रम -

1. समाजातील सामाजिक आरोग्य संबंधी समस्यांचे जाणीवपूर्वक सर्वेक्षण.

2. शाळाबाह्य विद्यार्थ्यांनी पटनोंदणी सर्वेक्षण.

3. समाजासाठी शासनाच्या कल्याणकारी योजना संबंधी माहिती देणे.

4. स्थानिक सणांच्या माहितीतून भावनिक व सांस्कृतिक एकात्मता.

5. समाजामध्ये बालकांच्या हक्कांची जाणीवेचे उद्बोधन

6. राष्ट्रीय एकात्मतेसंबंधी उपक्रम- नाटक, भूमिका पालन, विविध राज्यातील धार्मिक, सांस्कृतिक परंपरा, बहुभाषिकत, आहाराविषयीची, पोशाखाविषयीची, उत्सव व सण, रूढी, परंपरा इत्यादी बाबतचे उपक्रम.

7. आंतरराष्ट्रीय सामंजस्य - प्रश्नमंजुशा, वादविवाद, युनो उपक्रम, युनो सप्ताह आयोजन, विद्यार्थी सेमिनार.

8. संस्था भेटी - विशिष्ट संस्था, निरनिराळ्या प्रकारच्या शाळा (शासकीय, नवोदय, विशेष शाळ, टेक्निकल कृषी, कला, केंद्रीय) संग्रहालये, (मेळावे) जत्रा आयोजनात सहभाग, प्रदर्शन, मुलाखती घेणे महत्वपूर्ण व्यक्तींची (समाजसेवक, नेते, शास्त्रज्ञ, विचारवंत, साहित्यिक इ.) महाविद्यालयातील न्यूज लेटर (बातमीपत्र) चालवणे.

9. बाल संगोपनाच्या पद्धती - निरीक्षण, आहार सवयी, समाजातील आरोग्य विषयी (Health Practices of the Community), शालेय विद्यार्थी-शिक्षकांच्या आरोग्यविषयक सवयी.

10. सार्वजनिक मालमत्ता संरक्षण करण्यासंदर्भातले उपक्रम, नागरिकत्व जाणीवेसंबंधी उपक्रम.

11. लिंगभेद समस्येसंबंधी (स्त्री-पुरुष समानता / लेक याचया) उपक्रम.

12. SC, ST, Minorities बालकांच्या व स्त्रियांच्या सामाजिक, आर्थिक दर्जासंबंधी संवेदनाशीलता.

13. आपल्या उत्पन्नानुसार खर्च करण्याची जाणीव निर्माण करणारे उपक्रम उत्पन्न साधने व खर्चपध्दती- समाजातील विविध स्तरामध्ये / वर्गामध्ये (उच्च, मध्यम, अल्प).

14. शिक्षक व मुलांमध्ये आपत्ती व्यवस्थापन उपक्रम

15. योगावर कार्यशाळा (आसने, प्राणायाम व आराधना)

16. 10 वी विद्यार्थ्यांच्या व त्यांच्या पालकांच्या दृष्टीकोनाचा अभ्यास.

17. खाजगी वर्गाची (Tuitions) वाढः, सर्वेक्षण व उपाय.

18. झोपडपट्टी परिसरातील सामाजिक व शैक्षणिक स्थितीचा अभ्यास.

19. प्रदुषण रोखण्यातील विद्यार्थी, पालक, भुमिकांबाबतचे उपक्रम.

20. समाजातील व्यसनाधीनता (विद्यार्थी, पालक, शिक्षक) सर्वेक्षण व उपाय.

वरील उपक्रम मार्गदर्शनासाठी सुचवण्यात आलेले आहेत. आपल्या परिसरात भेडसावणाऱ्या सामाजिक समस्यांबाबत प्रकल्प हाती घेण्यास हरकत नाही.

अहवाल रूपरेखा (Format for Reporting the Project Work)

1. प्रकल्पाचे शीर्षक
2. विद्यार्थ्यांकडून निवेदन
3. मार्गदर्शकांचे प्रमाणपत्र
4. प्रस्तावना
5. प्रकल्पांची उद्दिष्टे
6. प्रकल्प / अभ्यासाचे महत्व व हेतू
7. पद्धती (Procedure) (कार्यपध्दती)
8. अध्ययन निष्पत्ती/फलित/निष्कर्ष
9. वैयक्तिक भूमिका व अनुभव व विद्यार्थ्यांच्या प्रतिक्रीया
10. संदर्भ / संपर्क (Persons consulted)
11. परिशिष्टे

मूल्यमापन

वैयक्तिक उपक्रम गुणदान - 50 गुण

यामध्ये

1. उपक्रम निवड. 05 गुण

2. उपकमाची कार्यवाही १५ गुण

3. अहवाल लेखन ५ गुण

याप्रमाणे दोन्हीही उपक्रमास २५ प्रमाणे

एकूण ५० पैकी गुणदान करावे.

गटातील उपक्रम गुणदान 50 गुण

यामध्ये

1. उपकम निवड ०५ गुण

2. गटातील सहभाग ०५ गुण

3. गटातील उपक्रमाची पूर्तता १० गुण

4. अहवाल लेखन ५ गुण

याप्रमाणे दोन्हीही उपक्रमास २५ प्रमाणे 223

एकूण ५० पैकी गुणदान करावे.

B. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VIII Semester

CC- P- 704 Education Tour

कालावधी : ०८ ते १० दिवस **श्रेयाम्क – ०२** **गुण – ५०**

उद्दिष्टे- छात्राध्यापकास

1. सामाजिक वातावरणात समायोजन करण्यास मदत करणे.
2. संप्रेषण, आंतरव्यक्ती संबंध, समस्या निराकरण इ. जीवनकौशल्यांचा विकास होण्यास मदत करणे.
3. शैक्षणिक सहलीच्या आयोजनाचे ज्ञान होण्यास मदत करणे.
4. अध्ययन-अध्यापनासाठी समाजस्त्रोतांच्या वापराचे ज्ञान होण्यास मदत करणे.

योग्य कालखंड – ऑगस्ट /सप्टेंबर महिना

कार्यवाही

1. शैक्षणिक सहलीचे आयोजन द्वितीय वर्षामधील चौथ्या सत्रामध्ये करावे.
2. शैक्षणिक सहलीसंवधी विभागप्रमुखांनी व विद्यार्थी मंडळाने महाविद्यालयामध्ये सभा घेऊन चर्चा करावी.
3. छात्राध्यापकांशी चर्चा करून ठिकाणाची निश्चिती करायी.
4. शैक्षणिक सहलीच्या ठिकाणाची निश्चिती शैक्षणिक दृष्टिकोण ठेऊन करावी.
5. शैक्षणिक सहलीचा कालावधी किमान दोन दिवसांचा असावा.
6. शैक्षणिक सहलीनंतर छात्राध्यापकांनी अहवाल लेखन करावे.

मूल्यमापन

शैक्षणिक सहलीमधील सहभाग ३० गुण

अहवाल लेखन (अनुक्रमणिका, उद्दिष्टे, कार्यवाही, शैक्षणिक उपयोजन इ.) २० गुण.

B. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VII Semester

C- Internal Examination

(Semester IIIrd Assignment Internal Viva + Semester IIIrd External Examination)

प्रपाठ (Assigmnent)

Hours – 12+10 **Marks – 10**

(One assignment for 50 Marks theory course and two assignments for 100 Mark's theory course, open book assignment for Pedagogy of School Subject Course)

उद्दिष्टे--

1. छत्राध्यापकास सतत अभ्यासाची सवय लावणे.

2. छत्राध्यापकास वार्षिक परीक्षेच्या दृष्टीने लेखनाची सवय लावणे.

3. छात्रध्यापकाने शिकवलेल्या भागापैकी किती आत्मसात केले याचा शोध घेणे.

4. छत्राध्यापकास स्वयंमूल्यमापनाची सवय लावणे.

5. पुस्तके व संदर्भ वापरून चाचणी देण्याची क्षमता निर्माण करणे.

गुण:-10

योग्य कालखंड-प्रत्येक महिन्यास दोन अथवा तीन याप्रमाणे प्रपाठ घ्यावेत.

प्रात्यक्षिकासाठी पूर्वावश्यक तात्विक भाग - ज्या विषयाचा ज्या घटकांचा प्रपाठ असेल तो घटक शिकवून पूर्ण झाला पाहिजे.

प्रात्यक्षिकासाठी आवश्यक आधार प्रणाली-संदर्भ पुस्तके, प्रपाठ यासाठी कागद

प्रात्यक्षिकाचा आशय व आयोजन- प्रत्येक 100 गुणांच्या पेपर साठी 2 व 50 गुणांच्या पेपर साठी 1 याप्रमाणे प्रपाठ छात्राध्यापकाने पूर्ण करावयाचे आहेत.हे प्रपाठ परीक्षा पध्दती वातावरणातच पूर्ण करावे.

साधे प्रपाठ - ज्या घटकावर प्रपाठ द्यावयाचा तो घटक शिकवून झाल्यावर शिक्षक प्रशिक्षकाने त्या घटकावर किमान तीन दिर्घोत्तरी प्रश्न छात्राध्यापकांना द्यावेत.त्या प्रश्नांचे स्वरूप विद्यापीठ प्रश्नपत्रिकेतील प्रश्नाप्रमाणे असावे या तीनही प्रश्नाच्या अपेक्षित उत्तरांची चर्चा वर्गात करावी. तीनही प्रश्नांची उत्तरे लिहून काढावीत आणि संबंधित शिक्षक प्रशिक्षणाकडून तपासून घ्यावीत. शिक्षक प्रशिक्षकाने त्यात आवश्यक असल्यास सुधारणा सुचवाव्यात.प्रपाठादिवशी दिलेल्या तीन प्रश्नापैकी ऐनवेळी कोणतेही एक प्रश्न प्रकट करुन त्याचेच उत्तर परीक्षा पध्दती वातावरणात लिहून घ्यावे.

प्रपाठ तपासून छात्राध्यापकांना ते परत करावेत.चांगल्या व निकृष्ट उत्तरावर चर्चा करावी. विद्यार्थी शिक्षकांना आपले प्राविण्य समजावे. प्रपाठांचे अंतर्गत मूल्यमापनात स्थान आहे म्हणून त्यांचे गुण विद्यार्थ्यांना समजता कामा नये अशी

भूमिका नसावी. प्रत्येकास आपला दर्जा समजणे प्रत्याभरण्यासाठी आवश्यक असते. वरील पद्धतीने 12 प्रपाठ पूर्ण करावेत.(प्रपाठ संयोजनाचे काम सोपे होण्यासाठी त्याचे वेळापत्रक तयार करावे. प्रत्येक विषयाच्या प्रपाठाचे प्रश्न सत्रारंभी छापील स्वरूपात विद्यार्थी शिक्षकांना मिळावेत.)

Open Book Assignment पुस्तके व संदर्भ वापरून प्रपाठ -

पुस्तके व संदर्भ वापरून घ्यावयाच्या प्रपाठासाठी उपयोजन, विश्लेषण, संश्लेषण व मूल्यमापन या उद्दिष्टांचे मापन करणारे प्रश्न असावेत.

पुस्तके व संदर्भ वापरून द्यावयाच्या प्रपाठाचे उत्तर लिहिताना शिक्षक प्रशिक्षकांनी सुचवलेले पुस्तके/संदर्भ किंवा आपल्या आवडीचे पुस्तके/संदर्भ किंवा व्याख्यानाचे सारांश असे कोणत्याही प्रकारचे पुस्तके/संदर्भ वापरून उत्तराचे क्षेत्र निश्चित करावे. नेमके संदर्भ निश्चित करावेत व उत्तर लिहावे.

पुस्तके/संदर्भ पाहताना प्रश्नांमध्ये काय विचारले आहे हे पाहून संदर्भ शोधण्यासाठी वेळ जाणार नाही याची काळजी घ्यावी. केवळ पुस्तके/संदर्भ नक्कल करावयाची नसते.

शिक्षक प्रशिक्षकांनी उच्चस्तरीय प्रश्नासाठी काहीClue words चे अर्थ समजावून देणे आवश्यक आहे काही शब्द पुढील प्रमाणे Analyze, Compare,Criticize, Discuss,Describe, Enumerate,Evaluate, Illustrate,Interpret,Justify, Review,Summarize, comment on etc.

अहवालाची रुपरेषा - प्रत्येक प्रपाठाच्या पूर्वतयारीच्या तीन प्रश्नांची उत्तरे आणि परीक्षा वातावरणातील प्रपाठाची उत्तरे याची स्वतंत्र फाईल असावी.

मूल्यमापन पद्धती- प्रत्येक प्रपाठास 20 गुण असावेत. पूर्वतयारीत विद्यार्थ्यांने घेतलेले श्रम व तीन प्रश्नांची लिहिलेली उत्तरे यासाठी 10 गुण ठेवावेत तर प्रत्यक्ष प्रपाठ लेखनातील त्याच्या प्राविण्यासाठी 10 गुण ठेवावेत. सर्व प्रपाठाच्या एकूण मिळालेल्या गुणावरून 10 पैकी गुण काढावे

Evaluation Chart / मूल्यमापन तक्ता

प्रपाठ (Assignment)

महाविद्यालयाचे नाव :-

अ.क्र.	छात्राध्यापाकाचे नाव	पूर्वतयारी (१०)	परीक्षा (१०)	एकूण (२०)

विभागप्रमुख मार्गदर्शक प्राचार्य

एकूण गुणाचे रुपांतर १० गुणामध्ये करायचे आह

तोंडी परीक्षा (Viva)

Hours - 12+20. गुण:-30

उद्दिष्टे-

1. छात्रध्यापकशकाने पूर्ण केलेल्या प्रात्यक्षिकाची पाहणी करणे.

2. अभ्यासक्रमात प्रात्यक्षिकासाठी निर्धारित केलेल्या उद्दिष्टाप्रमाणे छात्राध्यापकास प्रत्येक प्रात्यक्षिकाचे आकलन झाले किंवा नाही याची मूल्यमापन करणे.

3. छात्रध्यापकांनी पूर्ण केलेल्या प्रात्यक्षिकाची मूल्यांकन करून गुणदान करणे.

4. बाह्य परीक्षकांकडून प्रत्याभरण घेणे.

5. छात्राध्यापका मध्ये संवाद कौशल्य विकसित करणे.

गुण:- 30

कालावधी- प्रत्येक क्षेत्रामध्ये 12 तास

योग्य कालखंड- प्रत्येक सत्रामध्ये सत्रांत परीक्षा पूर्ण झाल्यानंतर व सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झाल्यानंतरच आठवडा.

प्रात्यक्षिकासाठी आवश्यक आधार प्रणाली -शिवाजी विद्यापीठाच्या बी.एड अभ्यासक्रमांमधील मार्गदर्शक तत्वानुसार सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झालेली असावी. अभ्यासक्रमातील सर्व प्रात्यक्षिकांची यादी महाविद्यालयाच्या काचफलकामध्ये लावावी.

प्रात्यक्षिकाचा आशय व आयोजन- तोंडी परीक्षा ही महाविद्यालयामधील सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झाल्यावर घ्यावी. तोंडी परीक्षा ही प्रत्येक सत्रामधील सर्व प्रात्यक्षिकावर आधारित 30 गुणांची असेल. सदर परीक्षा घेण्यासाठी महाविद्यालयामधील प्राचार्यांनी शिवाजी विद्यापीठ कक्षेतील मान्यता प्राप्त शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय मधील एक युनिट साठी दोन प्राध्यापकांची बाह्य परीक्षक म्हणून नियुक्ती करावी. बाह्य परीक्षक नेमताना शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय किमान 05 वर्ष अनुभव असलेल्या प्राध्यापकांची परीक्षक म्हणून नियुक्ती करावी. एका युनिट साठी दोन बाह्य परीक्षक व महाविद्यालयांमधील दोन अंतर्गत परीक्षक यांची नियुक्ती करून प्राचार्यांनी विद्यापीठाला कळवावे व विद्यापीठाचे मान्यता घ्यावी. प्राचार्यांनी आपल्या अध्यक्षतेखाली मान्यता प्राप्त कमिटी मार्फत तोंडी परीक्षा पूर्ण केली जावी.

मूल्यमापन पद्धती-

शिवाजी विद्यापीठ कक्षातील मान्यताऊ दोन बाह्य परीक्षक व महाविद्यालयमधील दोन अंतर्गत परीक्षक यांनी प्रत्येक विद्यार्थ्यास 30 पैकी गुण द्यावेत एकूण मिळालेल्या गुणावरून 30 पैकी गुण काढावेत.

Evaluation Chart / मूल्यमापन तक्ता

तोंडी परीक्षा (Viva)

महाविद्यालयाचे नाव :-

परीक्षा नं	छात्राध्यापाकाचे नाव	अंतर्गत परीक्षक १	अंतर्गत परीक्षक २	बाह्य परीक्षक १	बाह्य परीक्षक २	एकूण	रुपांतरीत गुण
		३०	३०	३०	३०	१२०	३०

अंतर्गत परीक्षक बाह्य परीक्षक प्राचार्य

एकूण गुणाचे रुपांतर ३० गुणामध्ये करायचे आह

Semester End Examination

सत्रांत परीक्षा

Hours -24+30. Mark's -10

उद्दिष्टे-

1. छात्राध्यापकाने बी.एड अभ्यासक्रमातील सैद्धांतिक विषयात प्राप्त केलेले प्राविण्य मोजणे.

2. छात्राध्यापकास वार्षिक परीक्षेच्या दृष्टीने लेखनाची सवय लावणे.

3. छत्राध्यापकातील विशेष प्राविण्य असलेल्या छत्राध्यापकाचा शोध घेणे.

गुण:-30

योग्य कालखंड- प्रत्येक सत्रांत वेळी सर्व घटक शिकून झाल्यानंतर परीक्षा घ्यावी.

प्रात्यक्षिकांसाठी पूर्वावश्यक तात्विक भाग- सर्व पेपर मधील सर्व घटक शिकून पूर्ण झालेले असावेत. परीक्षेच्या घटकांची यादी संबंधित विषय प्रशिक्षकांनी काच पेटीत लावावी.

प्रात्यक्षिकाचा आशय व आयोजन- सत्रांत परीक्षा ही सर्व घटक शिकवून पूर्ण झाल्यावर प्रत्येक सत्रांत वेळी परीक्षा घ्यावी. प्रत्येक विभाग हा 15 गुणाचा असावा. प्रश्नपत्रिका चे स्वरूप विद्यापीठाच्या प्रश्नपत्रिकेच्या स्वरूपाप्रमाणे गुणाच्या पेपरासाठी 1.5 तास वेळ असेल व 15 गुणांच्या पेपरसाठी 45 मिनिटे वेळ असेल.

मूल्यमापन पद्धती- एकूण मिळालेल्या गुणावरून 10 पैकी गुण काढावेत.

प्रश्नपत्रिकचे स्वरूप

बी.एड. अभ्यासक्रमातील विषयाच्या प्रत्येक विभागाच्या प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप खालील प्रमाणे राहील.

प्रश्न 1: वस्तुनिष्ठ प्रश्नाचा कोणताही प्रकार (3 प्रश्न सोडविणे आवश्यक) 05गुण

प्रश्न 3: दीर्घोत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न सोडवणे आवश्यक). 05गुण

किंवा

दीर्घोत्तरी प्रश्न

टिप - वरील प्रश्नपत्रिका चे स्वरूप ४० गुणांच्या कोर्ससाठी असेल पूर्ण 80 गुणांच्या कोर्ससाठी वरील प्रश्न व गुणांची संख्या दुप्पट करणे.

Evaluation Chart / मूल्यमापन तक्ता

सत्रांत परीक्षा (Semester End Examination)

महाविद्यालयाचे नाव :-

अ.क्र.	रोल नं.	छात्राध्यापाकाचे नाव	गुण

विभागप्रमुख मार्गदर्शक प्राचार्य

एकूण गुणाचे रुपांतर १० गुणामध्ये करायचे आह

Fourth Year- VIII Semester

CC-T-116 Secondary Education In India: Status Issues and Concerns

Contact Hours: 02 Hours Per week	**Total Marks: 50**
Credit: 02	**External Assessment: 50**
Total Instructional Hours : 60	

Objectives:

1. This course is designed to help student-teachers to
2. understand the concept, objectives and nature of secondary education.
3. examine the status of development of secondary education in India.
4. understand the interventions required to solve the problems and issues in imparting quality education in secondary schools.
5. develop the ability to identify the problems and issues of secondary school teachers.

Unit I: Concept, Nature and Purpose of Secondary Education

a) Concept of secondary education, aims, objectives, scope and nature of secondary education,
b) functions of secondary schools,.
c) Problems of teacher training, Role of NCTE and Curriculum Reforms;
d) Alternative schooling; Continuing Education Centers and problems of Out of School Children.

Unit II : Status of Secondary Education

a) Present situation of secondary education in the country.
b) Universalisation of secondary education – access, enrolment, retention and learning achievement of students,
c) Structure and systems of schools,
d) Examination Reforms, administration and financing of secondary education.

Unit III : Quality Education at Secondary Level

a) Concept of quality in education; quality Indicators/related to planning and organization of learning experience,
b) learning environment (Physical and Academic),
c)problems and challenges to quality improvement, through setting standards of performance and monitoring,
d) Improving internal efficiency of the school system, teacher recruitment, their working conditions and staff morale

Unit IV: Secondary School Teacher

a) Issues related to professionalism – code of professional ethics for Teachers;
b) changed role of the teacher in the new millennium – learning facilitator and diagnostician,
c) Issues related to teacher motivation, working condition both in urban and rural areas, job satisfaction, issues related to teacher's role performance and role perception, role ambiguity role over load, role stress and strain, accountability of teachers.

d)Role of teacher organizations and unions in the development and improvement of quality education at the secondary school level.

Suggested Activities :

- Preparing status report on secondary education in a chosen block/district with reference to access, enrolment and dropout.
- Preparing a report on the existing status of the teachers, method of recruitment and salary structure.
- Visits to different types of secondary schools and preparation of school profiles.
- Conduct interview with teachers/students/parents of different schools and prepare a report on problems of secondary education.
- Visit to alternative education centers at secondary level and preparation of a report.
- Survey of educational needs of disadvantaged/disabled.

References:

1. Chopra, R.K.(1993) Status of Teachers in India, NCERT, New Delhi.
2. Govt. of India (1953) Report of Secondary Education Commission, New Delhi.
3. Govt. of India (1966) Indian Education Commission (1964-66) Report. New Delhi.
4. Govt. of India (1986/1992) National Policy of Education, 1992, Modification and their POA's MHRD, Deptt. of Education.
5. Kundu, C.L. (Ed) (1984) Indian year Book on Teacher Education, Sterling Publishers Pvt. Ltd., New Delhi.
6. Malhotra, P.L. (1986) School Education in India : Present status and Future Needs, NCERT, New Delhi.
7. NCERT (1997) Code of Professional Ethics for Teachers.
8. NCTE (1998) Competency Based and Commitment Oriented Teacher Education for Quality School Education, Pre-service and in-service programme, New Delhi.
9. NCTE (1998) Policy Perspectives in Teacher Education, New Delhi Peters, R.S. (1971) Ethics and Education, George Allen Unwin Ltd. London.
10. Singh, R.P. (Ed) Teacher Training in India-Looking Ahead Federation of Management & Educational Institutions, New Delhi.

CC-T-117 Contemporary Indian Education

Contact Hours: 04 Hours Per week	**Total Marks: 100**
Credit: 04	**External Assessment: 80**
Total Instructional Hours : 60	**Internal Assessment: 20**

Course Objectives

To enable student teachers

1. to understand the social diversity and education.
2. to understand the contribution of constitution of Indian in education
3. to understand the present status of Indian education in pre and post era.
4. to understand the concept of school must be an ideal epitome of the society.
5. to understand the different Government policies of education.
6. to understand the different role of teachers at different levels.
7. to understand the concept and role of education in National integration and International understanding
8. to acquaint with the education for individual development.

Unit 1 - Education and Social diversity. (09 marks,8 hrs.)

a) Concept of Social diversity.
b) Levels of diversity – Individual regional, languages, religions, casts, Tribes and economical social political.
c) Role of education for child development on the platform of diversity.
d) Peaceful education for collective living.

Unit 2 - Contribution of constitution in Indian education (08 marks,7 hrs.)

a) Concept of constitution - Preamble, Fundamental Rights and duties of citizens.
b) Aims of education related to constitutional values, discrimination, marginalization, freedom justice, equality and fraternity.
c) Directive Principles and various articles of Indian constitution related to education.
d) Provision of economy related to Indian education in five year plan.

Unit 3 - The status of Indian education in pre and post era. (09 marks, 8 hrs.)

a) Status of Indian education in pre and post era – vedic, Buddha, Muslim and Missionary education (brief account)

b) Status of Indian education in pre and post era – Kothori Commission, National policy on Education Dollars Commission, Knowledge Commission, NCF -2005.
c) Comparative study of prc and post era of Indian education – Aims objectives, Curriculum, discipline, Teacher.
d) Recommendations and implementations of different commission related of education.

Unit 4 - School A be an ideal epitome of the society. (09 marks, 8 hrs.)

a) School as a Social Community.
b) School interactions – Individual and group – group and group and school and society.
c) School is an ideal epitome of the society.
d) School and identity formation – school and culture, Teaching learning practices, Evaluation practice, Value system and curriculum.

Unit 5 - Different Government policies of education. (Basic Concepts Only) (09 marks, 8 hrs.)

a) Sarva Shiksha Abhiyan.
b) Right to Education.
c) Continuous and Comprehensive Education.
d) Knowledge construction and Marginalized Students.

Unit 6 - Role of teacher. (08 marks, 6 hrs.)

a) Role of teacher in grooming stages of students.
b) Role of teacher related to school.
c) Role of teacher related to society.
d) The role and agency of teacher in the Concept of universalization and Inclusive education.

Unit 7 - Education for National Integration & International. (09 marks, 8 hrs.)

a) Education for national integration – concept definition and its need.
b) Education for international understanding – concept definition and its need.
c) The role of teacher and educational instructions in achieving National integration and international understanding democratic interaction.
d) Globalization in education.

Unit 8 - Education for individual development. (09 marks, 7 hrs.)

a) Education for sustainable development components, Brundtland commission 1987 and UNESCO.

b) Aims and role of education for sustainable development.

c) Education for development of life skills.

d) Education for inclusive education.

Sessional Work. –(any two of the following) (30 marks)

1. Develop any two programme for peaceful education.
2. Study the Indian Constitution and prepare a report on educational articles evolved in constitution.
3. Comparative study of pre and post era of Indian education (Select any one era from pre and post Indian education)
4. Conduct a seminar on changing role of teacher.
5. Conduct one activity for national integration of school level and prepare report.

References :

- Aggarwal, J.C., (1193), Landmarks of the History of modern Indian Education, Vikas Publishing House, New Delhi
- Altekar, (1975), Education in Ancient India (7th Ed.) Manohar Prakashan Varanasi
- Bhatia, B.D., (1970), Theory and principles of Education (11th Ed.) Doabo House, New Delhi
- Chaube, S.P., (1981), Philosophical and Sociological Foundation of Educational, Vinod Pustak Mandir, Agra
- Dash, D.N., (2005), Philosophical & Sociological Foundation of Education, Dominant Publisher, New Delhi
- Chicago Press, Chicago, Illinois, V.S.A.
- Reddy G. S. (2007), Current Issues in Education - Neelkamal Publication, Hydrabad.
- Taj Haseen (2005), Current Challenges in Education, Neelkamal, Hyderabad

मराठी संदर्भ ग्रंथ सूची

- डॉ. तापकीर दत्तात्रय□डॉ.निर्मला तापकीर□२००८□□शिक्षणाचे तात्विक व समाजशास्त्रीय अधिष्ठान□नूतन प्रकाशन□पुणे.
- डॉ. करंदीकर सुरेश□डॉ.मीना मंगरूळकर□२०१०□□उदयोत्सुक भारतीय समाजातील शिक्षण□ फडके प्रकाशन□कोल्हापूर.
- के.के. जाधव – नवीन काळाचे शिक्षण– तत्वज्ञान□मन प्रकाशन□नाशिक.

- डॉ. वीरकर प्रभाकर वीरकर प्रतिभा – शालेय शैक्षणिक अधिष्ठान□पुणे विद्यार्थी गृह प्रकाशन□ पुणे.
- डॉ.शेवते र. आणि पाटील प्रीती – भारतीय शिक्षणप्रणालीचा विकास□फडके प्रकाशन□ कोल्हापूर.
- डॉ.भोसले रमा□डोणे उज्वला – शिक्षणातील बदलते विचारप्रवाह□फडके प्रकाशन□कोल्हापूर.
- डॉ. बापट भा.गो. – शैक्षणिक प्रश्न आणि महाराष्ट्रातील शैक्षणिक विकास□व्हीनस प्रकाशन.
- प्रा.जाधव□भोसले – भारतीय शिक्षणाचा विकास□फडके प्रकाशन.
- प्रा.अहेर हिरा – उदयोन्मुख भारतीय समाजातील शिक्षण व शिक्षक□विद्या प्रकाशन□नागपूर.
- प्रा. घोरमोडे यु.य. – शैक्षणिक प्रशासन व व्यवस्थापन विद्या प्रकाशन.
- कुंडले म.बा. □१९९८□शैक्षणिक तत्वज्ञान व शैक्षणिक समाजशाश्त्र पुणे श्री विद्या पकाशन
- दुनाखे अ. रा. □२००९□प्रगत शैक्षणिक तत्वज्ञान पुणे नित्य नुतान पप्रकाशन
- पारसनीस न.रा. □१९९८□शिक्षणाची तात्वीक व समाजशास्त्रीय भूमिका पुणे नूतन प्रकाशन

Fourth Year- VIII Semester

CC-T-118 Assessment for Learning

Contact Hours: 04 Hours Per week	**External Assessment : 80**
Total Marks: 100	**Internal Assessment : 20**

Course Objectives : The student teacher enable to –

1. understand the concept of measurement, assessment and evaluation.
2. understand the Dimensions and Purposes and need of Assessment of learning.
3. understand the policy perspectives on examinations and evaluation and their implementation practices
4. understand the Assessment of Group Processes.
5. develop an achievement test and its blue print.
6. understand the Construction of portfolios.
7. *acquire knowledge of different types of tools and their uses in evaluation.*
8. evolve an appropriate assessment tasks and tools to assess learners performance
9. understand the various statistical tools and their use for interpretation of results.
10. understand the use of assessment for feedback

Unit 1: Concept of Assessment and Evaluation (9 marks , 6 hrs)

a) Meaning of measurement, assessment and evaluation test, examination (School based)
b) Principles of assessment and evaluation,
c) Purposes of assessment .

Unit 2: Perspectives on assessment and Evaluation (9 marks, 6 hrs)

a) Behaviorist, Cognitive and Constructivist Perspectives
b) Need for continuous and comprehensive assessment
c) Policy perspectives on examinations and evaluation: NCF2005

Unit 3: Assessment of Learning (9 marks, 6 hrs)

a) Assessment of learning: cognitive, affective and performance - Only Concept
b) Assessment of Group Processes - Collaborative/Cooperative Learning and Social skills

Unit 4 : Dimension of learning and development (9 marks, 6 hrs)

a) Dimensions of learning: cognitive, affective and performance

b) Meta-cognition and development – need for continuous, formative and diagnostic assessment.

c) Assignments Developing Performance Tasks (Subject Specific)

UNIT 5: A SSESSMENT OF SUBJECT-BASED LEARNING –I (9 marks, 6 hrs)

a) Quantitative and qualitative aspects of assessment: Appropriate tools for each.

b) Kinds of tasks: projects, assignments, performances

c) Kinds of tests : Oral.wirtten, open book examination.

UNIT 6: A SSESSMENT OF SUBJECT-BASED LEARNING –II (9 marks, 6 hrs)

a) Self - assessment and peer - assessment

b) Constructing portfolio - steps involved & criteria

c) Observation of learning processes by self, by peers, by teacher

UNIT 7: TEACHER COMPETENCIES IN EVOLVING ASSESSMENT TOOLS (13 marks, 12 hrs)

a) Use of appropriate assesment tools for specific context, content & student

b) Types of questions : - Open Response & Fixed Response

c) Evolving suitable criteria for assessment

d) Using assessment feedback for furthering learning

UNIT 8: DATA ANALYSIS, FEEDBACK AND REPORTING (13 marks , 12 hrs)

a) Statistical tools to interpret the test scores –

i. Frequency distribution,

ii. graphical representation of data – Hystogran, frequency polygon

iii. Measures of central tendency – mean, median & mode

b) Use of assessment for feedback -

i. Importance of feedback in formative assessment

ii.Types of feedback - written & oral, positive & Negative, Peer (Group) & individual & immediate feedback

iii. Criteria for constructive feedback

iv. feedback by teacher & peer – Written & Oral

Sessional work (Any two):

1. Constuct a achievement test with special referance to cuntent area, objectives and Blue print.
2. Analysis of a test prepared by an experienced school teacher.
3. Develop a portfolio for assessment of a learner.
4. Develop a tool/ rubrics for self-assessment.

5. Develop a comprehensive learner's profile - Cummnlative Record.

References :

- Bransford, J., Brown, A.L., & Cocking, R.R. (Eds.). (2000). **How people learn**: Brain, mind, experience, and school. Washington, DC: National Academy Press.
- Burke, K. (2005). **How to assess authentic learning** (4th Ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin.
- Burke, K., Fogarty, R., & Belgrad, S (2002). **The portfolio connection: Student work linked to standards** (2nd Ed.) Thousand Oaks, CA: Corwin.
- Carr, J.F., & Harris, D.E. (2001). **Succeeding with standards: Linking curriculum, assessment, and action planning. Alexandria,** VA: Association for Supervision and Curriculum, Development.
- Danielson, C. (2002**). Enhancing student achievement**: A framework for school improvement. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Garrett Henry E. : Statistics in psychological and Education: Surjet Publication Delhi.
- Gentile, J.R. & Lalley, J.P. (2003). **Standards and mastery learning**: Aligning teaching and assessment so all children can learn. Thousand Oaks, CA: Corwin.
- Khan M. Abbas: Teacher's Handbook of Currculum Management.:Amol publications Pvt. Ltd. New Delhi.
- Natrajan V. and Kulshreshta SP(1983). **Assessing non-Scholastic Aspects**-Learners
- Behaviour, New Dlehi: Association of Indian Universities.
- उपासनी ना.के. आणि कुलकर्णी के. वि**: शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र:** श्री विद्या प्रकाशन, पुणे
- कदम चा. आणि चौधरी. .बा.आ. **शैक्षणिक मूल्यमापन : नित्य** नूतन प्रकाशन, पुणे ३०
- पाठक : **शिक्षणातील परिक्षण आणि मापन :** नूतन प्रकाशन, पुणे ३०
- भांडारकर के.एम **: शैक्षणिक संख्याशास्त्र :** नूतन प्रकाशन, पुणे
- मस्के टी. ए **: शैक्षणिक संख्याशास्त्र:** इनसाईट पब्लिकेशन, नाशिक
- दांडेकर वा. ना. **: शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र** – श्री विद्या प्रकाशन, पुणे ३०

Fourth Year- VIII Semester

E - Electives (5 Elec) ANY ONE

CC-T-119 Guidance and Counseling

Contact Hours: 02 Hours Per week	**Total Marks: 50**
Credit: 02	**External Assessment: 40**
Total Instructional Hours : 30	**Internal Assessment: 10**

Objectives

On completing the course student teachers would be able to:

1. Aware about various problems faced by the students in schools;
2. Recognize the need for guidance and counseling in schools;
3. Familiarize with various guidance services in school;
4. Develop resources for guidance activities in schools;
5. Plan a minimum guidance programme for a school.
6. Develop understanding about the role of school in guidance.

Course Content:

Unit I: Self-Understanding of the Learner

a) Helping learners to understand self: ones own self, strengths and weaknesses, self-esteem, self concept, self-confidence;

b) Role of Guidance and Counselling: concept, need for guidance, guidance services, nature, scope and different approaches to guidance and couselling.

Unit II: Needs and Problems of Learners in Schools

a) Academic: difficulties in learning, attention, underachievement, stress, indiscipline, drop-outs, school violence

b) Socio-personal: behavioral, psychological, attitudinal problems,

c) Vocational: career planning, career development and career information

d) Differently abled, disadvantaged, creative and talented group of students

Unit III: Developing Resources in Schools for Guidance

a) Human resources: Role of teacher, teacher-counsellor, career master, counsellor, medical officer, psychologist and social worker;

b) Physical and Material resources: career corner, career literatures including charts and posters, psychological tests, materials and their uses

c) School community linkages, role of PTAs, guidance committee, referral agencies.

Unit-IV : Minimum Guidance Programme for the School

a) Group Guidance activities: orientation programmes, class talks and career talks, career exhibitions, workshops and group discussions

b) Counselling: Individual and group counselling

c) Testing Programmes: Mental ability, interest, attitude and aptitude
d) Development and maintenance of cumulative records

Suggested Activities :

- Study the problems of school children and probable guidance interventions.
- Identify and prepare a list of problem of students in school that can be addressed through a teacher counsellor.
- Plan a minimum guidance programme for a school at the secondary stage.
- Identification of probable cases from school students for providing counseling services and prepares a report.
- Develop materials for organizing career information activities for primary, upper primary, secondary and higher secondary stages.
- Prepare a directory of emerging career options for the youth in India.
- Review any one psychological test under different categories such as: Intelligence, Aptitude, personality and Interest.
- Plan and conduct a class talk and a career talk for secondary school students on identified themes.
- List out the nature of job of a school counselor in terms of their major and minor duties and other responsibilities.
- Prepare a status paper on the guidance services in Indian Schools.
- Make a directory of the Courses offered by the Institutions engaged in preparing school counsellors in India.

References

1. Anastasi, A and urbina, S (1997). Psychological Testing (7th Edn). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

2. Bhatnagar, Asha and Gupta, Nirmala (Eds.) (1999). Guidance and Counselling: A theoretical Perspective; Volume-I, New Delhi: Vikas Publishing House Pvt. Ltd.

3. Bhatnagar, Asha and Gupta, Nirmala (Eds.) (1999). Guidance and Counselling: A theoretical Perspective; Volume-II, New Delhi: Vikas Publishing House Pvt. Ltd.

4. Gibson R L and Mitchell, M H (2003). Introduction to Counselling and Guidance. New Delhi: Prentice-Hall.

5. Gysbers and N C and Hendrerson E (2006). Developing and Managing Your School Guidance and Counselling Programme (4th Edn.). Alexandria, VA: American Psychological Corporation.

6. Saraswat, R K and Gaur J S (1994). Manual for Guidance Counsellors. New Delhi: NCERT.

7. Mohan, S (1998). Career Development in India: Theory, Research and Development; New Delhi: Vikas Publishing House.

8. Joneja G K (1997). Occupational Information in Guidance. Newq delhi: NCERT

9. Mohan, S and sibia, A (1998). Handbook of Personality Measurements in India. New Dehli: NCERT

- 10. Srivastava A K. (2003). Principles of Guidance and Counselling; New Delhi: Kaniksha Publishers and Distributors

Fourth Year- VIII Semester

CC-T-120 INCLUSIVE EDUCATION

Contact Hours: 02 Hours Per week	**Total Marks: 50**
Credit: 02	**External Assessment: 40**
Total Instructional Hours : 30	**Internal Assessment: 10**

Objectives

After going through this course the student teacher would be able to

1. understand the meaning, scope and importance of inclusive education
2. identify the children with diverse needs in the classroom
3. manage students in inclusive calssroom by adapting appropriate strategies
4. relate the use adaptation in assessment and evaluation strategies to ensure uniformity of the outcomes

Course Content:

Unit I : Introduction to Inclusive Education

a) Concept, meaning, scope and challenges of inclusive education

b) Distinction between special education, integrated education and inclusive education and their merits and demerits

c) Creating inclusive environment – physical, social and emotional (barrier free environment)

d) Factors influencing inclusive education

Unit II: Nature and needs of Students with Diverse Needs (SWDN)

a) Definition, types and classification of SWDN (HI, VI, MR, OH,
CP, neuromuscular disorders, LD, special health problems, gifted, creative,
SC, ST, girl students, rural students, students from linguistic minority, street children migrant workers children and orphans)

b)Characteristics and educational needs of SWDN based on research evidence

c) Supportive resources and services for children with SWDN in inclusive education

Unit III: Educational Strategies and Management

a) Importance and need for adaptation (content and methodology for various subjects taught at secondary level for different categories of students coming under diverse needs)

b) Guidelines for adapting teaching social studies and languages at the secondary level

c) Educational measures for effective implementation of inclusive education.

Unit IV: Assessment and Evaluation of SWDN

a) Teachers' role in implementing reforms in assessment and evaluation in inclusive education

b) Type of adaptations / adjustment in assessment and evaluation strategies used for students with diverse needs

c)Importance of continuous and comprehensive evaluation

d) Programmer of procedures used for Placement, grading, promotion, certification to bring uniformity in assessment

e) Role of parents, head masters and teachers in ensuring equal educational opportunities for these students

Suggested Activities :

Tutorial - Readings on PWD Act, RTE Act, IEDSS, SSA, RMSA and their implications for inclusive education

Tutorial – visit to special schools for observing the behaviours of students with VI, HI, MR, LH.

197 Tutorial – Visit to AIISH to observe how to deal with assessement and for the students with diverse needs

Tutorial – Discussion of the reports of the visits to schools / AIISH

Tutorial – Lesson planning for inclusive classroom in their respective areas

Reference

1. Baker, E. T., Wang, M. C. & Walberg, H. J. (1998). 'The effect of inclusion on learning', in Nutbrown, C., & Clough, P. (2006) '*Inclusion in the Early Years',* London, Sage

2. Biwako Millennium Framework for Action towards an Inclusive, Barrier-free and Rights-based Society for Persons with Disabilities in Asia and the Pacific (2002).

3. Internet Source, MHRD (2005b). 'Action Plan for Inclusive Education of Students and Youth with Disabilities',

4. Internet Source, SSA (2002). 'Basic features of SSA', Inclusive education in SSA, Retrieved from www.ssa.nic.in / inclusive_education / ssa_plan_manual

5. Jangira, N. K. (2002) Special educational needs of students and young adults: an unfinished agenda, in: M. Alur & S. Hegarty (Eds) *Education and students with special needs: from segregation to inclusion* New Delhi, Sage.

6. Jhulka, A. (2006) "*Including students and youth with disabilities in education – a guide for practioners"* NCERT, New Delhi

7. Hallahan, D.P., Kauffma, J.M., Pullen, P.C. (2009). *Exceptional Learners – An Introduction to Education* (11th Ed) Allyn & Bacon, Pearson Education, Inc. USA.

8. Kauffman, J. M. & Hallahan, D. P. (Eds): (1982). 'Handbook of Special Education', New York: Prentice Hall Inc.

9. King S. & Margaret. E. (1994). 'Curriculum based assessment in special education', California: Singular Publishing group Inc.

10. Luftig, L. R. (1989). 'Assessment of Learner with special needs' Boston, Allyn & Bacon.

11. Mani, M.N.G. (2000). *Inclusive Education in Indian Context.* International Human Resource Development Center (IHRDC) for the Disabled, Coimbatore: Ramakrishna Mission Vivekannanda University

12. Mangal, S.K. (2007). *Educating Exceptional Students – An Introduction to Special Education*. New Delhi: Prentice hall of India Pvt. Ltd.

13. Ministry of Human Resource Development (2005) *Action plan for inclusion in education of students and youth with disabilities* (New Delhi, Government of India).

14. Ministry of Social Justice and Empowerment (2006) *National Policy for persons with disabilities* (New Delhi, Government of India).

15. Narayan, J. (1997). Grade Level Achievement Devices, Secunderabad, NIMH.

16. Nutbrown, C. C. (2006). 'Inclusion in the early years', London: Sage Publications Ltd.

17. Oslon, J. L., and Platt, J. M. (1992). *Teaching students and adolescents with special needs*. McMillan publishing company limited, USA.

18. Persons with Disabilities (Equal Opportunities, Protection of Rights and Full Participation) Act, 1995

B. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VIII Semester

CC-T-121 ENVIRONMENTAL EDUCATION

Contact Hours: 02 Hours Per week	**Total Marks: 50**
Credit: 02	**External Assessment: 40**
Total Instructional Hours : 30	**Internal Assessment: 10**

Course Objectives : To enable the student teachers

1) to develop knowledge and to understand related basic concepts of environment
2) to acquaint with the environmental issues and their remedies
3) to develop knowledge and understanding about environmental education through the conferences on it
4) to acquaint with the objectives, different approaches and strategies of environmental education
5) to develop awareness about management of water, land, plants, animals
6) to understand different movements projects and biodiversity of environment

Unit I : Basic Concepts of Environment **(10 Marks,8hrs)**

a) Environment : concept, meaning and importance
b) Natural environment and it's correlation with economical, technological and cultural environment
c) Ecosystem : meaning, concept and types. Food chains, food webs
d) Sustainable Development : meaning, concept related to Brudtland Commission (1987) and UNESCO

Unit II : Environmental Issues **(10 Marks, 8hrs)**

a) Pollution : Air, Water, Soil, Noise – meaning, causes, effects on flora, fauna, human beings and remedies
b) Global Warming, Ozone Depletion : meaning, causes, effects on flora, fauna, human beings and remedies
c) Types of energy resources
d) Individual contribution to reduce environmental issues

Unit III : Environmental Education **(10 Marks, 7 hrs)**

a) Environmental Education : meaning, concept, scope and importance
b) Conferences of environmental education : Stockholm, Tbilisi, Thessaloniki (Grice), Moscow, India.
c) Objectives of environmental education suggested by Tbilisi conference
d) Approaches and strategies of environmental education :

Approaches – Interdisciplinary, Disciplinary, Integrated and Separate. Strategies – Project, Experiment, Observation, Games.

Unit IV : Management, Movements, Projects and Biodiversity (10 Marks, 7 hrs)

a) Management of water, land, plants and animals
b) Movements : Chipko Movement, Silent Valley
c) Projects : Tiger Project, Elephant and Bison Project
d) Biodiversity : concept and importance

PRACTICUM : (Any one of the following) (10 Marks)

1) Study any one of the following ecosystems and write a report - Forest, Sanctuary, Garden, Farm, River, Pond, Wetland, Old tree
2) Project work : environmental issues (any one as given in unit II a) into consideration of following points - causes, effects and remedies
3) Organize discussion session on individual contribution to reduce environmental issues
4) Prepare and conduct one integrated lesson plan on environmental education into the consideration of following points : content, methodology, evaluation, activity, message
5) Conduct awareness programme on environmental issues in terms of street play, exhibition, poster presentation, autobiography of Plants, animals etc (any one)

References -

- Catherine Joseph (2011), Environmental Education, Neelkamal Publications Pvt. Ltd. New Delhi
- Chatwal G. R. (1998), Encyclopedia of Environmental Education
- Joshi A. L. (2012), Environmental Education, Saurabh Publishing House, New delhi
- Desh Bandu (1999), Environmental Education, Indian Environmental Society, New Delhi
- Misra S.P., Pandey S. N. (2010), Essential Environmental Studies, Ane Books Pvt. Ltd. New Delhi,
- Reddi Purushotham K. Reddi Narasimha D. (2007), Neelkamal Publications Pvt. Ltd. New Delhi
- चव्हाण बलभीम, 2005, पर्यावरण अभ्यास, षब्दवेल प्रकाशन, कोल्हापूर
- भांडारकर के. म. 1998, पर्यावरण षिक्षण, नूतन प्रकाशन, पुणे
- भरूचा एरक, 2007, पर्यावरण षास्त्र, ओरिएंट लॉगमन प्रा. लि.
- पारसनीस हेमलता 2005, पर्यावरण षिक्षण, नूतन प्रकाशन, पुणे
- पाथरे नीला, 2008, पर्यावरण षिक्षण, चैतन्य प्रकाशन, कोल्हापूर
- भावसार रवींद्र, 2002, पर्यावरण प्रदूषण, कॉन्टिनेंटल प्रकाशन, पुणे
- निसर्ग षिक्षक, 1991, सी.इ.इ. अहमदाबाद

Fourth Year- VIII Semester

CC-P-801 Health & Physical Education Workshop

आरोग्य आणि शारीरिक शिक्षण कार्यशाळा

कालावधी – 24 तास श्रेयांक ०१ गुण – 25

छात्राध्यापकास :–

1. शारीरिक शिक्षण व आरोग्य शिक्षण यांचे मानवी जीवनातील महत्त्व समजण्यास मदत करणे.
2. शारीरिक शिक्षणाचे शालेय अभ्यासक्रमातील महत्त्व समजून देणे.
3. वैयक्तिक व सांघिक खेळांचे क्रीडांगण, मोजमापे, नियम, आराखडा इ. समजून देणे.
4. खिलाडूवृत्ती जोपासणे व व्यक्तिमत्वाचा परिपूर्ण विकास होण्यास मदत करणे.

क्र.	**तपशिल**	**तासिका**
1	शारीरिक शिक्षण संकल्पना, उद्दिष्टे व महत्त्व	**2**
2	शारीरिक शिक्षण व आरोग्य शिक्षणाचे मानवी जीवनातील स्थान	**2**
3	शारीरिक शिक्षणाचे शालेय अभ्यासक्रमतील स्थान	**2**
4	वैयक्तिक व सांघिक खेळांची मोजमापे, क्रीडांगण आराखडा इ.	**4**
5	शारीरिक शिक्षण कार्यशाळेचे (योगाशिबीर) आयोजन	8
6	शारीरिक क्षमता चाचणी (P.E.Test)	**6**
	एकूण	**24**

शारीरिक क्षमता चाचणी घटक

Sr. No.	**Men**		**Women**	
	Item	Min. Standard	Item	Min. Standard
1	रनिंग 100 मीटर	10 सेकंद	रनिंग 50 मीटर	10 सेकंद
2	लांब उडी	5.5 Ft.	लांब उडी	4.5 Ft.
3	चेंडूफेक(क्रिकेट)	160 Ft.		40 Ft.
4	चालणे 5 Km	1 तास	दोरीउड्या	75 वेळा
5	चिनअपस 5	5 Ft.	लंगडी 25 मीटर	12 सेकंद
6	गोळाफेक (16 Lbs)	18 फुट	शटलरेस 4X25 M	30 सेकंद
7	दंड – 25 बैठका – 50	2 Min. 1 Min.		

(वरीलपैकी कोणतेही पाच items निवडावेत)

अहवाल (जरनल) लेखन :

प्रत्येक छात्राध्यापकांने महाविद्यालयाने राबवलेल्या शारीरिक शिक्षण व आरोग्यशिक्षण विषय उपक्रमांचा सविस्तर अहवाल (जरनल) लिहावा जरनलमध्ये प्रस्तावना, अनुक्रमणिका, उद्दिष्टे, योग कार्यशाळा, शा. शि. चाचणी इ. सविस्तर वर्णन करावे

गुणदान योजना

1. शारीरिक शिक्षण कार्यशाळा सहभाग – 05 गुण
2. शारीरिक क्षमता चाचणी – 15 गुण
3. जरनल (अहवाल) लेखन – 05 गुण

एकूण – 25 गुण

B. A. B. Ed. Four year integrated course
Fourth Year- VIII Semester

CC-P-802 Annual Lesson Examination

वार्षिक पाठपरीक्षा

कालावधी **36+30** **श्रेयांक ०२** **गुण ५०**

परीक्षक निवड व नियुक्ती

महाविद्यालयातील प्राध्यापक अंतर्गत परीक्षक म्हणून काम करतील व सराव पाठ शाळेतील शिक्षक १० ः १ याप्रमाणे बाहय परीक्षक म्हणून प्राचार्यांनी नेमावे . त्यांच्या नेमणुकाचे पत्र विद्यापीठाला कळवावे व विद्यापीठची मान्यता घ्यावी बाहय परीक्षक नेमताना शाळेतील किमान १० वर्ष्ये अनुभव असलेल्या शिक्षकांचीच परीक्षक म्हणुन नियुक्ती कारावी .

B. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VIII Semester

CC-P-803- School Internship

शालेय आंतरवासिता टप्पा २

Period : 06 Weeks	Total Marks: 150
Credit: 06	
Total Hours : 198	Internal Assessment: 150

प्रास्ताविक :

प्रत्येक व्यवसायाला संबंधित क्षेत्रातील तज्ज्ञता असावी लागते. तज्ज्ञता प्राप्त करण्यासाठी उमेदवाराला पूर्वतयारी करणे आवश्यक असते. शिक्षक हा सुद्धा एक व्यवसाय आहे. इतर व्यवसायाप्रमाणे शिक्षक निर्मितीला ही पूर्वतयारी करणे व विविध अनुभव देणे जरुरीचे आहे. सर्व व्यावसायिक अभ्यासक्रमामध्ये आंतरवासिता रूढ आहे. विद्यार्थी शिक्षकांना शिक्षकांचा प्रत्यक्ष किंवा वास्तव अनुभव मिळावा म्हणून एन.सी.टी.ई. आराखडा 2014 नुसार द्विवर्षीय बी.एड. अभ्यासक्रमामध्ये शालेय आंतरवासितेचा समावेश करण्यात आलेला आहे. प्राचार्य, मुख्याध्यापक, मार्गदर्शक प्राध्यापक, शालेय शिक्षक, सहकारी विद्यार्थी शिक्षक यांचा समृद्ध अनुभव, सहकार्य व मार्गदर्शन याद्वारे सक्षम शिक्षक तयार होतील याची खात्री वाटते.

आंतरवासिता उपक्रमामुळे बालक, पालक, शिक्षक, समाज व राष्ट्र या सर्वांची आव्हाने पेलणारा सक्षम अध्यापक निर्माण होऊ शकेल. परिपूर्ण व अनुभवयुक्त सक्षम शिक्षक सुरुवातीपासून मिळाल्यास अध्यापन दर्जेदार होण्यास मदत होईल. शालेय आंतरवासिता हा बी.एड. अभ्यासक्रमाचा आत्मा आहे हे म्हणणे अतिशयोक्ती होणार नाही. म्हणजेच शालेय आंतरवासितेद्वारे विद्यार्थी शिक्षक हे शिक्षकी व्यवसायाशी समरस होऊन शाळा आणि समाज यांच्या विकासाशी बांधिलकी व क्षमता राखणारा राहील अशी आशा वाटते.

उद्दिष्टे:

1. विद्यार्थी शिक्षकांना प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावर अध्यापनाची गतिशीलता समजून घेण्यास सक्षम बनवणे.

2. विद्यार्थी शिक्षकांना शाळेची तात्विक पार्श्वभूमी,मातृसंस्थेची ध्येय,उद्दिष्टे,संघटन व व्यवस्थापन यांचे आकलन होण्यास सक्षम बनवणे.

3. विद्यार्थी शिक्षकांस नियोजन, अध्यापन व मूल्य निर्धारण या सर्व शालेय उपक्रमांमध्ये सहभागी होण्यास मदत करणे.

4. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय शिक्षक, सामाजिक सदस्य व शालेय विद्यार्थी या सर्वा विषयी आंतरक्रिया प्रस्थापित करण्यास मदत करणे.

5. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय शिक्षकांचे जीवन, जबाबदारी, कर्तव्य व सामाजिक बांधिलकी समजून घेण्यास सक्षम बनवणे.

6. विद्यार्थी शिक्षकांना विद्यार्थ्यांच्या शारीरिक, मानसिक व भावनिक विकासाच्या गरजा लक्षात घेऊन नेहमी शिक्षकाची भूमिका समजून घेण्यास मदत करणे.

7. विद्यार्थी शिक्षकांमध्ये अभ्यासक्रमाचे पैलू व त्याची गुणवत्ता पूर्ण अंमलबजावणी आणि अध्ययन अध्यापनाचे मूल्यनिर्धारण समजून घेण्याचे कौशल्य विकसित करण्यास मदत करणे.

8. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय विद्यार्थ्यांच्या विविध गरजा पूर्ण करण्यासाठी सज्ज करणे.

9. विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय आंतरवासितेमध्ये शालेय अनुभव कार्यक्रमाचे आयोजन, संघटन व चिकित्सक चिंतन करण्यास मदत करणे.

10. सद्यस्थितीतील शाळांमध्ये असणाऱ्या मर्यादाबाबत बदल घडवून आणण्याची क्षमता प्राप्त करण्यास मदत करणे.

11. विविध उपक्रम, स्पर्धा यांची काळजीपूर्वक निवड व संघटन करून त्याचे आयोजन करण्यास सक्षम बनवणे.

12. प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकांना शालेय अनुभव कार्यक्रमाचे चिकित्सक चिंतन करणे व त्याची नोंद ठेवणे यासाठी मदत करणे

- **आंतरवासिता कालावधी:**

1. शालेय आंतरवासिता टप्पा 2 मध्ये एकूण 11 आठवडे कालावधी असावा. त्यामध्ये आंतरवासिता पूर्व कार्यक्रम : कालावधी दोन आठवडे आंतरवासिता कार्यक्रम : कालावधी आठ आठवडे व उत्तर आंतरवासिता कार्यक्रम : कालावधी एक आठवडा असा कालावधी असावा.

2. विद्यार्थी शिक्षकांनी बी.एड. सत्र 1 व 2 ची सैद्धांतिक आणि प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण केल्यानंतर सत्र 3 मध्ये हे कार्य पूर्ण करावयाचे आहे. यासाठी 15 जुलैपासून किंवा महाविद्यालयाच्या सोयीनुसार आवश्यक कार्यशाळा पूर्ण करून व आवश्यक पूर्वतयारी नंतर आंतरवासितेला सुरुवात करावी.

- **आंतरवासितेसाठी संधी**

1. जर विद्यार्थी शिक्षकांने तृतीय सत्रामधील शालेय आंतरवासिता टप्पा 2 हा भाग पूर्ण केला नाही तर चतुर्थ क्षेत्रातील सराव पाठ परीक्षेसाठी विद्यार्थी शिक्षकास बसता येणार नाही.

2. आंतरवासितेसाठी कोणत्याही कारणास्तव अनुपस्थित राहिल्यास विद्यार्थी शिक्षकांना आगामी एक वर्षामध्ये हे कार्य पूर्ण करण्यास संधी उपलब्ध करून द्यावी.

3. आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांना एकूण चार दिवसाची नैमित्तिक रजा देय राहील. की रजा मार्गदर्शक प्राध्यापक व संबंधित शाळेच्या मुख्याध्यापक यांनी मंजूर करावी.

4. आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांचे गैरवर्तन किंवा शैक्षणिक हानिकारक वर्तन याबद्दल तक्रार आढळून आल्यास त्याची आंतरवासिता तात्काळ रद्द करण्याचा अधिकार मार्गदर्शक प्राध्यापक, मुख्याध्यापक आणि प्राचार्य यांच्याकडे असेल.

- **आंतरवासिता कालावधीतील संपर्क:**

1. आंतरवासिता कालावधीत अध्यापक महाविद्यालयाने सराव पाठ शाळेमधील मुख्याध्यापकांच्या अनुमतीने पर्यवेक्षक किंवा एका अनुभवी शिक्षकाची 'शालेय संपर्क शिक्षक' म्हणून मान्यता घ्यावी.

2. विद्यार्थी शिक्षकांवर नियंत्रण ठेवणे आणि महाविद्यालय व शाळा यांचा दुवा म्हणून 'शालेय संपर्क शिक्षक' यांनी काम करावयाचे आहे.

3. आंतरवासिता कालावधीत अध्यापक महाविद्यालयाने विद्यार्थी शिक्षकांच्या प्रत्येक महिन्यात एक याप्रमाणे दोन बैठक आयोजित कराव्यात. या बैठका शाळेमध्ये आयोजित कराव्यात. बैठकीमध्ये मुख्याध्यापक, प्राचार्य, मार्गदर्शक प्राध्यापक आणि शालेय संपर्क शिक्षक यांचा समावेश असावा.

4. बैठकीमध्ये झालेल्या कामाचा आढावा, अडचणी, पुढील कृती, कार्यक्रम इत्यादी नियोजन संबंधी मार्गदर्शन करावे.

5. आंतरवासिता कालावधीत मार्गदर्शक प्राध्यापकांचा संपर्क हा प्रत्येक आठवड्यात दोन दिवस राहील. यामध्ये वार निश्चित करण्याची जबाबदारी महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांची राहील.

- **आंतरवासिता स्वरूप व कार्यवाही :**

अ) आंतरवासिता पूर्व कार्यक्रम (Pre-Internship): कालावधी दोन आठवडे

1. आंतरवासितेसाठी शाळेची निवड करणे.

आंतरवासितेसाठी शाळेची निवड करताना खालील प्रमाणे समिती घटीत करण्यात येईल.

1. महाविद्यालयाचे प्राचार्य
2. महाविद्यालयाचे विभाग प्रमुख
3. सराव पाठ विभाग प्रमुख
4. माध्यमिक विभाग गटशिक्षणाधिकारी
5. विद्यार्थी शिक्षक प्रतिनिधी.

2. शाळेची निवड करताना या सर्व शाळा 25 किलोमीटर अंतराच्या आतील असाव्यात. कोणत्याही परिस्थितीत जिल्हा बदलत असता कामा नये.

3. प्रत्येक शाळेत 7 ते 8 विद्यार्थी शिक्षकांचा समावेश असावा. यामध्ये सर्व शालेय विषयाचे विद्यार्थी शिक्षक येतील याकडे लक्ष द्यावे.

4. आंतरवासितेसाठी निवडलेल्या शाळांच्या मुख्याध्यापक व शालेय संपर्कप्रमुख यांची महाविद्यालयामध्ये सहविचार सभा आयोजित करावी. सहविचार सभेमध्ये आंतरवासितेची उद्दिष्टे, स्वरूप, एकूण कार्यवाही व मूल्यमापन पद्धती समजावून द्यावी. शक्यतो गटशिक्षणाधिकारी यांचा सहभाग व सहकार्याने सहविचार सभा आयोजित करावी.

5. आंतरवासितेसाठी निवडलेल्या शाळांना आंतरवासितेच्या संकलित कार्यक्रमाची मार्गदर्शिका द्यावी.

6. ज्या विद्यार्थी शिक्षकाने पदव्युत्तर पदवी संपादन केली आहे अशा विद्यार्थी शिक्षकांचा उच्च माध्यमिक शाळांमध्ये सराव पाठासाठी समावेश करावा.

7. महाविद्यालयातील सराव पाठ विभागाने मार्गदर्शक प्राध्यापकांना एकंदर आंतरवासिता व अनुषंगिक कामे आणि जबाबदारी, कामकाज, निरीक्षणे, नोंदी, मूल्यमापन इत्यादी संबंधित सविस्तर सूचना द्याव्यात.

8. विद्यार्थी शिक्षकांचे गट करून प्रत्यक्ष आंतरवासितेपूर्वी एक आठवडा आधी महाविद्यालयातील सराव पाठ विभागाने उद्बोधन करून आवश्यक पूर्वतयारी करावी. उद्बोधनांमध्ये एकूण जबाबदारी, कामकाज, निरीक्षणे, नोंदी, मूल्यमापन इत्यादी संबंधित सविस्तर सूचना द्याव्यात

9. मार्गदर्शक प्राध्यापक यांनी विद्यार्थी शिक्षकांचे सर्व काम पूर्ण करून घेणे, वेळेच्या वेळी नोंदी ठेवणे, अचूक मार्गदर्शन करणे, शेरे पुस्तकांमध्ये अभिप्राय नोंदवणे, उपस्थिती पत्रक पाहणे, रजा मंजूर करणे, प्रत्याभरण देणे, सूचना देणे, मदत पुरविणे, पारदर्शक मूल्यमापन करणे, गुणदान करणे इत्यादी बाबींची जबाबदारी पार पाडावी.

10. मार्गदर्शक प्राध्यापक यांनी महाविद्यालय, प्राचार्य, शाळा, मुख्याध्यापक, शालेय शिक्षक यांच्यामध्ये समन्वयाची भूमिका राखावी लागेल.

11. शालेय आंतरवासिता टप्पा 2 मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या निरीक्षणाखाली महाविद्यालयाने निवड केलेल्या शाळेमध्ये पूर्ण करावा.

12. प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकाने शालेय आंतरवासितेच्या सर्व उपक्रमांमध्ये सहभागी झाले पाहिजे.

13. आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकाने पूर्ण वेळ शाळेत उपस्थित रहावे. या कालावधीत सराव पाठ व अनुषंगिक प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करावी.

14. विद्यार्थी शिक्षकांनी सराव पाठशाळा मधून नियोजनासाठी घटक आणावेत. पाठ टाचणे काढावी, मार्गदर्शन घ्यावे, कामाची जबाबदारी वाटून घ्यावी व अनुषंगिक पूर्वतयारी करावी.

15. विद्यार्थी शिक्षकांनी कामकाज, निरीक्षणे, नोंदी, मूल्यमापन इत्यादी संबंधित तक्ते तयार करावे.

16. विद्यार्थी शिक्षकांनी सातत्यपूर्ण सर्वांकष मूल्यमापन व घटक चाचणी याची माहिती घ्यावी.

ब) आंतरवासिता काळ (Intership): कालावधी आठ आठवडे

निवडलेल्या शाळांमध्ये प्रत्यक्ष आंतरवासिता कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांच्या गटांने मार्गदर्शक प्राध्यापक, मुख्याध्यापक, शालेय संपर्क शिक्षक यांच्या मदतीने संकलित कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करावी. विद्यार्थी शिक्षकाने पार पाडावयाची कामे काही गटवार तर काही वैयक्तिक आहे. कामाची यादी पुढील प्रमाणे आहे..

- **विद्यार्थी शिक्षकांनी करावयाची कामे, उपक्रम व नोंदी:**

1. **वर्गाध्यापन पण किंवा सराव पाठ** : विद्यार्थी शिक्षकांनी त्यांच्या निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांचे किमान 25 पाठ पूर्ण करूने आवश्यक आहे. त्याची विवरण पुढील प्रमाणे (निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांची संगणकाधारित पाठ -2, ज्ञानरचनावादी पाठ -2, विविध अध्यापन पद्धती पाठ-2, कृती आधारित पाठ-4 व इतर पाठ-10 त्यातील दोन घटकाच्या सलग अध्यापनासाठी 5 व 5 तास) सराव पाठासाठी प्रत्येकाने इयत्ता 6 वी ते 12 वी पर्यंतचे वर्ग निवडावेत. ज्या विद्यार्थी शिक्षकांनी पदव्युत्तर पदवी संपादन केली आहे अशांनी उच्च माध्यमिक स्तरावर अध्यापन सराव करावा. सर्व विद्यार्थी शिक्षकांनी पाठ टाचणे व इतर नोंदी जतन कराव्यात.

2. **जादा तास** : जादा तास/बुलेटिन तास/शारीरिक शिक्षण मार्गदर्शन तास/व्यक्तिमत्व तास/कार्यानुभव मार्गदर्शन तास (किमान 10 पाठ)

3. **सराव पाठ निरीक्षणे** : निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांचे आपल्या सहाध्यायाच्या किमान 25 सराव पाठांचे निरीक्षण करावे. त्याचे विवरण पुढीलप्रमाणे (संगणका आधारित पाठ-2, ज्ञानरचनावादी पाठ-2, विविध अध्यापन पद्धती पाठ-3, कृती आधारित पाठ-3, इतर पाठ-5). सराव पाठांचे निरीक्षणासाठी 'पाठ निरीक्षण नोंदवही' तयार करावी व त्यामध्ये निवडलेल्या प्रत्येक अध्यापन शास्त्र विषयांचे तसेच इतर अध्यापन शास्त्र विषयांचे ही पाठांचे निरीक्षण करण्यास सांगावे.

4. **एकंदर कामाची जबाबदारी** : गटांतर्गत मुख्याध्यापक, उप मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, वर्गशिक्षक, विविध विभाग प्रमुख इत्यादींसाठी जबाबदारी विद्यार्थी शिक्षकांना विभागून द्यावी. विद्यार्थी शिक्षकांनी सोपविलेल्या जबाबदारी समजून घ्यावी आणि त्याप्रमाणे पार पडलेल्या जबाबदारीचा अहवाल तयार करावयाचा आहे.

5. **दैनंदिन परिपाठ नोंदवही** : दैनंदिन परिपाठाचे नियोजन करून दररोज त्याची अंमलबजावणी व्हावी. अभिरूप मुख्याध्यापक व शालेय संपर्क शिक्षक यांच्या मदतीने संकलित कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करावी.

6. **दिनदर्शिका (Calendar)** : विद्यार्थी शिक्षकांनी आंतरवासिता कालावधीसाठी मार्गदर्शक प्राध्यापक व सराव पाठशाळा यांच्या मदतीने सर्व दिवसाची दिनदर्शिका तयार करावी. दिनदर्शिका प्रमाणेच कामकाज होईल याची दक्षता अभिरूप मुख्याध्यापक व शालेय संपर्क शिक्षक यांनी घ्यावयाची आहे.

7. **मासिक उपस्थिती पत्रक (Muster):** विद्यार्थी शिक्षकांचे उपस्थिती पत्रक स्वतंत्रपणे तयार करून ठेवावे. दररोज विद्यार्थी शिक्षकांनी त्यावर सही करावी. मार्गदर्शक प्राध्यापक यांनी उपस्थित पत्रकार सर्वात शेवटी सही करावी. स्वतंत्र उपस्थिती पत्रक महिन्याअखेरीस शालेय मुख्याध्यापकांकडून सही शिक्क्यानिशी प्रमाणित करून घ्यावी.

8. **शेरे पुस्तक** : विद्यार्थी शिक्षकाने आंतरवासिता कालावधीसाठी स्वतःचे शेरे पुस्तक ठेवावे. मार्गदर्शक प्राध्यापक, प्राचार्य, मुख्याध्यापक व शाळेतील शिक्षक यांच्या अभिप्रायासाठी प्रसंगानुरूप सादर करावे.

9. **घटक चाचणी व निकाल पत्रक** : विद्यार्थी शिक्षकांना सोपविलेला वर्गाच्या अध्यापन शास्त्र दोन्ही विषयासाठी एका घटकाचे सलग पणे एकाच वर्गावर अध्यापन करावे. त्याच घटकावर आधारित घटक किंवा प्राविण्य चाचणी निर्मिती करणे, चाचणी घेणे, संख्याशास्त्रीय विश्लेषण व अर्थनिर्विचन करणे. निकाल पत्रक तयार करणे. यामध्ये सातत्यपूर्ण सर्वंकश मूल्यमापनाचा समावेश करणे आवश्यक आहे.

10. **दैनिक टाचण वही** : सोपविलेल्या विषयाचे पाठाचे वेळापत्रकाप्रमाणे दैनिक टाचण वही तयार करावी. टाचण वही दररोज अभिरूप मुख्याध्यापक व ज्यावेळी मार्गदर्शक प्राध्यापक येथील तेव्हा त्यांना दाखवून त्यांच्या सह्या घ्याव्यात.

11. **सहशालेय उपक्रम नियोजन व आयोजन** : क्रीडा महोत्सव (Indoor and Outdoor)/सहल/हस्तलिखित/बौद्धिक स्पर्धा/वाचन संस्कृती/विविध मंडळ स्थापन करणे व त्याद्वारे उपक्रम/स्वतः पुढाकार घेऊन राबवलेले उपक्रम इत्यादी सदर उपक्रमापैकी किमान तीन उपक्रमांच्या आयोजन, नियोजन करावे आणि त्यासंबंधीचे अहवाल लिहावे.

12. **शालाबाह्य शिक्षण उपक्रम** : पुढीलपैकी एका उपक्रमाची प्रत्यक्ष माहिती घेऊन त्याचा अहवाल तयार करावा. उदा. शिक्षक पालक संघ/ग्रामशिक्षण समिती सभा/ वार्ड शिक्षण समिती सभा/वाचनालय भेट इत्यादी.

13**. व्यक्ती अभ्यास (Case Study)** : निवडलेल्या शाळेतील दोन विशेष विद्यार्थ्यांच्या प्रासंगिक नोंदी ठेवाव्यात. म्हणजेच दिव्यांग अप्रगत हुशार विद्यार्थ्यांचा व्यक्ती अभ्यास (Case Study) करून त्यांना व त्यांच्या बालकांना मार्गदर्शन व समुपदेशन करणे आणि प्रोत्साहन देणे तसेच त्याचे अहवाल लेखन करावे**.**

14. सामाजिक वृद्धी कार्यक्रम : सामाजिक बांधिलकी जोपासण्यासाठी समाजाचा एक जबाबदार नागरिक या नात्याने शिक्षकांनी काही समाजाशी निगडित उपक्रम हाती घेणे गरजेचे आहे. यातील किमान दोन उपक्रम घेऊन त्याचा अहवाल तयार करावा.उदा. सामाजिक समस्या जाणीव जागृती/पर्यावरण बचाव/ऊर्जा बचत/जल संधारण/अंधश्रद्धा निर्मूलन कार्यक्रम/एड्स जाणीव जागृती/स्वच्छ भारत अभियान/कौशल्य भारत/SUPW /ग्राम पाहणी/विविध प्रदर्शन आयोजन/कुटुंब पाहणी इत्यादी यासाठी फेरी, शिबिर, चित्र प्रदर्शन, भित्तीपत्रक अशासारखे कार्यक्रम आयोजित करावेत.

15. **कृती संशोधन** : शालाधारीत कृती संशोधन योग्य नमुन्यांमध्ये मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या मदतीने या कालावधीमध्ये पूर्ण करावी. मार्गदर्शक प्राध्यापक आणि प्रमाणित केलेला कृती संशोधन अहवाल जमा करावा.

16. **मानसशास्त्रीय चाचणी** : कोणत्याही एका वर्गावर मानसशास्त्रीय चाचणीचे प्रशासन करावे. स्वतःचे अनुभव व समुपदेशन यासंबंधी कार्यवाहीचा अहवाल करावा.

17. **चिंतन दैनंदिनी** : विद्यार्थी शिक्षकांनी मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या निरीक्षणाखाली दररोज पूर्ण होतील अशा उपक्रमाविषयीच्या नोंदी व त्यावरील स्वअनुभवाचे मनन, चिंतन यांच्या नोंदी म्हणजेच चिंतन दैनंदिन होय. शालेय आंतरवासितेमधील विद्यार्थी शिक्षकांना दररोज येणाऱ्या अनुभवाच्या विश्लेषणात्मक नोंदीचा लिखित मसुदा म्हणून चिंतन दैनंदिनी कार्य करणार आहे. चिंतन दैनंदिनी मध्ये कृतीवर विमर्शी चिंतन करणे हा मुख्य उद्देश आहे. सैद्धांतिक भाग व प्रात्यक्षिक भाग यांचे एकात्मिकीकरण, यशाचे विश्लेषण, अपयशाचे व्यवस्थापन, पूरक घटकांचा उपयोग, भविष्यातील अडथळे, भविष्यकालीन कृतीमध्ये दुरुस्ती, विकासात्मक कृती इत्यादी घटकांचा समावेश करून चिंतन दैनंदिनीचा आराखडा तयार करावयास हवा. प्राध्यापकांचे मार्गदर्शन, सहध्यायांशी चर्चा, शालेय शिक्षकांशी चर्चा करून चिंतन दैनंदिनी पूर्ण करावी. एकूण 11 आठवड्याची चिंतन दैनंदिन तयार करावी.

18. **अभिरूप शासकीय पाहणी** : अभिरूप शासकीय पाहणीची माहिती सराव पाठ शाळेचे मुख्याध्यापक किंवा प्राचार्य व अनुभवी शिक्षक यांच्याकडून घ्यावी.

19. **दरमहा उपस्थिती पत्रक (Catalogue)**: सोपविलेल्या वर्गाचे दरमहा उपस्थिती पत्र करावे. संवर्गनिहाय विगतवारीची नोंद **करावी.**

20. स्व विकास वृद्धी : सूत्रसंचालन करणे, कार्यक्रम पत्रिका तयार करणे, कार्यक्रमाचा अहवाल करणे इत्यादी कामे स्व विकास वृद्धीसाठी करावीत.

21**. प्रदर्शनीय फलक** : विविध विषय मंडळ, अवांतर माहिती, चित्रे, पोस्टर्स, कोडी, मनोरंजन, दिन महात्म्य इत्यादी गोष्टींसाठी प्रदर्शनीय फलक तयार करावा. सदर फलकावर दररोज नोंदी होतील याची दक्षता अभिरूप मुख्याध्यापक व विभाग प्रमुख यांनी घ्यावयाची आहे.

22. **आभार प्रदर्शन कार्यक्रम** : मार्गदर्शक प्राध्यापक, अभिरूप मुख्याध्यापक व विभाग प्रमुख यांनी सदर कार्यक्रमाचे नियोजन करावे. सराव पाठ शाळेचे मुख्याध्यापक किंवा प्राचार्य, शिक्षक, विद्यार्थी यांचे सहकार्य व मार्गदर्शन याबद्दल पत्र देऊन जाहीर आभार मानावेत. कार्यानंद, स्व समाधान व भावनिक तृप्तीने शाळेचे आवार सोडावे. शाळा व महाविद्यालयांच्या मध्ये सौहार्दाचे वातावरण राहील याची काळजी सर्वांनी घ्यावयाची आहे. तसेच शाळांचे सहकार्य वर्षानुवर्ष राहील असे वर्तन विद्यार्थी शिक्षकांचे असावे.

क) उत्तर आंतरवासिता (Post - Internship): कालावधी एक आठवडा

महाविद्यालयामध्ये शालेय आंतरवासितेमधील विद्यार्थी शिक्षकांच्या अनुभवाचे व सर्व समावेशक कार्यानंदाचे मार्गदर्शक प्राध्यापकांच्या मदतीने सादरीकरण कार्यक्रम आयोजित करावा. सादरीकरणासाठी प्रत्येक विद्यार्थी शिक्षकांनी चिंतन दैनंदिनीचा वापर करावा. विद्यार्थी शिक्षकाने आलेले बरे वाईट अनुभव, ठळक घटना किंवा प्रसंग, अनुभव, अडचणी, त्यावर केलेली मात, काय शिकायला मिळाले इत्यादी बद्दल गटवार व गटाचे सर्व वर्गासमोर कथन करण्यास सांगावे.

आंतरवासिता कार्यक्रमाच्या कालावधीत विद्यार्थी शिक्षकांनी राबविलेल्या नवोपक्रम व स्वतःहून सृजनात्मक केलेले कार्य यांचे प्रदर्शन/दिग्दर्शन/सादरीकरण करावे.

आंतरवासिता कार्यक्रमाच्या पुढील आयोजनासाठी सराव पाठ शाळेचे मुख्याध्यापक किंवा प्राचार्य व शिक्षक यांच्या सूचना व प्रत्याभरण घ्यावे.

महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या शालेय आंतरवासिता कार्यक्रमाच्या सर्व समावेशक संघटना बद्दल व भावी कृतीसाठी विद्यार्थी शिक्षकांच्या सुधारणात्मक सूचना व प्रत्याभरण घ्यावे.

- **विद्यार्थी शिक्षकांनी महाविद्यालयाकडे सादर करावयाचे अहवाल:**

शालेय आंतरवासितीमधील सर्व 11 आठवडे विविध अनुभूतीमध्ये विद्यार्थी शिक्षकांना पूर्णांशाने गुंतवून समृद्ध करावे.

गटवार अहवाल

1. दिनदर्शिका
2. शेरे पुस्तक
3. सहशालेय उपक्रम नियोजन व आयोजन
4. शालाबाह्य शिक्षण उपक्रम
5. प्रदर्शनीय फलक दैनंदिन नोंदी

6. आभार प्रदर्शन कार्यक्रम

7. मासिक उपस्थिती पत्रक (Muster)

8. सामाजिक वृद्धी कार्यक्रम

9. अभिरूप शासकीय पाहणी

- **स्वतंत्र अहवाल:**

1. सराव पाठ टाचण फाईल

2. जादा तास टाचण मुद्दे

3. सहाध्यायी सराव पाठ निरीक्षण नोंद वही

4. एकंदर कामाची जबाबदारी अहवाल

5. घटक चाचणी व निकालपत्रक

6. दैनिक टाचण वही

7. व्यक्ती अभ्यास (Case Study)

8. कृती संशोधन

9. मानसशास्त्रीय चाचणी

10. चिंतन दैनंदिनी

11. दरमहा उपस्थिती पत्रक(Catalogue)

12. स्व विकास वृद्धी

टीप : ज्या उपक्रमामध्ये वेळापत्रक तयार केले असेल त्या ठिकाणी ते अहवालामध्ये जोडावे

- **आंतरवासिता मूल्यमापन:**

शिवाजी विद्यापीठ अभ्यास मंडळांने निर्धारित केलेल्या 25 गुण व 1 क्रेडिट यानुसार एकूण 325 गुणांची विभागणी मूल्यमापन करताना करावयाची आहे. मूल्यमापन करत असताना नोंद तक्ता हा प्रत्येक विभागानुसार असेल. मूल्यमापन करताना विद्यार्थी शिक्षकांनी तयार केलेले अहवाल आणि त्याचा प्रत्यक्ष सहभाग यांचा विचार करून गुणदान केले जाईल. आंतरवासिता कालावधीमध्ये व शेवटच्या आठवड्यात मार्गदर्शक प्राध्यापकांनी शालेय संपर्कप्रमुखांशी चर्चा करून गुणदान करावे. आंतरवासिता कालावधी संपल्यानंतर उत्तर आंतरवासिता कार्यक्रमांमध्ये विद्यार्थी शिक्षकांनी सर्व अहवाल मार्गदर्शक प्राध्यापकांकडे जमा करून गरजेचे आहे. गुणदान झाल्यानंतर मार्गदर्शक प्राध्यापक यांच्या सहीनिशी प्रमाणित करून त्याला अंतिम स्वरूप देण्यात यावे.

आंतरवासिता कार्यक्रम गुणदान विभागणी:

अ.न		विषय/कृती/उपक्रम/तपशील	गुण	श्रेयांक
1		सराव पाठविषयक		
	1.1	निवडलेल्या दोन्ही अध्यापन शास्त्र विषयांचे सराव पाठ (एकूण 50)	**50**	**02**
	1.2	सहाध्यायी सराव पाट निरीक्षणे (एकूण 30)	**10**	
	1.3	जादा तास/बुलेटिन तास/विविध मार्गदर्शन तास (किमान 10 पाठ)	**05**	
2		शालेय व सहशालेय उपक्रम नियोजन व आयोजन		
	2.1	क्रीडा महोत्सव/सहल/हस्तलिखित/बौद्धिक स्पर्धा/वाचन संस्कृती/विविध मंडळ स्थापन करणे व त्याद्वारे उपक्रम/स्वतः पुढाकार घेऊन राबवलेले उपक्रम	**15**	**01**
	2.2	शालाबाह्य शिक्षण उपक्रम: शिक्षक पालक संघ/ग्रामशिक्षण समिती सभा	**05**	
	2.3	एकंदर कामाची जबाबदारी	**05**	
3		सामाजिक वृद्धी कार्यक्रम: सामाजिक जाणीव जागृती/पर्यावरण बचाव/ऊर्जा बचत/ग्राम पाहणी/विविध प्रदर्शन आयोजन/ग्रामीण वाचनालय भेट/कुटुंब पाहणी इत्यादी.	**15**	**01**
4		शिक्षक व व्यावसायिक कार्यक्रम		
	4.1	मानसशास्त्रीय चाचणी	**05**	**01**
	4.2	घटक चाचणी व निकाल पत्रक	**05**	
	4.3	दैनिक टाचण वही	**05**	
	4.4	चिंतन दैनंदिनी	**05**	
5		प्रकल्प		
	5.1	शालाधारीत कृती संशोधन	**15**	**01**
	5.2	व्यक्ती अभ्यास(Case Study)	**10**	
			150	**06**

. A. B. Ed. Four year integrated course

Fourth Year- VII Semester

C- Internal Examination

(Semester IIIrd Assignment Internal Viva + Semester IIIrd External Examination)

प्रपाठ (Assigmnent)

Hours – 12+10 **Marks – 10**

(One assignment for 50 Marks theory course and two assignments for 100 Mark's theory course, open book assignment for Pedagogy of School Subject Course)

उद्दिष्टे--

1. छत्राध्यापकास सतत अभ्यासाची सवय लावणे.

2. छत्राध्यापकास वार्षिक परीक्षेच्या दृष्टीने लेखनाची सवय लावणे.

3. छात्रध्यापकाने शिकवलेल्या भागापैकी किती आत्मसात केले याचा शोध घेणे.

4. छत्राध्यापकास स्वयंमूल्यमापनाची सवय लावणे.

5. पुस्तके व संदर्भ वापरून चाचणी देण्याची क्षमता निर्माण करणे.

गुण:-10

योग्य कालखंड-प्रत्येक महिन्यास दोन अथवा तीन याप्रमाणे प्रपाठ घ्यावेत.

प्रात्यक्षिकासाठी पूर्वावश्यक तात्विक भाग - ज्या विषयाचा ज्या घटकांचा प्रपाठ असेल तो घटक शिकवून पूर्ण झाला पाहिजे.

प्रात्यक्षिकासाठी आवश्यक आधार प्रणाली-संदर्भ पुस्तके, प्रपाठ यासाठी कागद

प्रात्यक्षिकाचा आशय व आयोजन- प्रत्येक 100 गुणांच्या पेपर साठी 2 व 50 गुणांच्या पेपर साठी 1 याप्रमाणे प्रपाठ छात्राध्यापकाने पूर्ण करावयाचे आहेत.हे प्रपाठ परीक्षा पध्दती वातावरणातच पूर्ण करावे.

साधे प्रपाठ - ज्या घटकावर प्रपाठ द्यावयाचा तो घटक शिकवून झाल्यावर शिक्षक प्रशिक्षकाने त्या घटकावर किमान तीन दिर्घोत्तरी प्रश्न छात्राध्यापकांना द्यावेत.त्या प्रश्नांचे स्वरूप विद्यापीठ प्रश्नपत्रिकेतील प्रश्नाप्रमाणे असावे या तीनही प्रश्नाच्या अपेक्षित उत्तरांची चर्चा वर्गात करावी. तीनही प्रश्नांची उत्तरे लिहून काढावीत आणि संबंधित शिक्षक प्रशिक्षणाकडून तपासून घ्यावीत. शिक्षक प्रशिक्षकाने त्यात आवश्यक असल्यास सुधारणा सुचवाव्यात.प्रपाठादिवशी दिलेल्या तीन प्रश्नापैकी ऐनवेळी कोणतेही एक प्रश्न प्रकट करुन त्याचेच उत्तर परीक्षा पध्दती वातावरणात लिहून घ्यावे.

प्रपाठ तपासून छात्राध्यापकांना ते परत करावेत.चांगल्या व निकृष्ट उत्तरावर चर्चा करावी. विद्यार्थी शिक्षकांना आपले प्राविण्य समजावे. प्रपाठांचे अंतर्गत मूल्यमापनात स्थान आहे म्हणून त्यांचे गुण विद्यार्थ्यांना समजता कामा नये अशी

भूमिका नसावी. प्रत्येकास आपला दर्जा समजणे प्रत्याभरण्यासाठी आवश्यक असते. वरील पद्धतीने 12 प्रपाठ पूर्ण करावेत.(प्रपाठ संयोजनाचे काम सोपे होण्यासाठी त्याचे वेळापत्रक तयार करावे. प्रत्येक विषयाच्या प्रपाठाचे प्रश्न सत्रारंभी छापील स्वरूपात विद्यार्थी शिक्षकांना मिळावेत.)

Open Book Assignment पुस्तके व संदर्भ वापरून प्रपाठ -

पुस्तके व संदर्भ वापरून घ्यावयाच्या प्रपाठासाठी उपयोजन, विश्लेषण, संश्लेषण व मूल्यमापन या उद्दिष्टांचे मापन करणारे प्रश्न असावेत.

पुस्तके व संदर्भ वापरून द्यावयाच्या प्रपाठाचे उत्तर लिहिताना शिक्षक प्रशिक्षकांनी सुचवलेले पुस्तके/संदर्भ किंवा आपल्या आवडीचे पुस्तके/संदर्भ किंवा व्याख्यानाचे सारांश असे कोणत्याही प्रकारचे पुस्तके/संदर्भ वापरून उत्तराचे क्षेत्र निश्चित करावे. नेमके संदर्भ निश्चित करावेत व उत्तर लिहावे.

पुस्तके/संदर्भ पाहताना प्रश्नांमध्ये काय विचारले आहे हे पाहून संदर्भ शोधण्यासाठी वेळ जाणार नाही याची काळजी घ्यावी. केवळ पुस्तके/संदर्भ नक्कल करावयाची नसते.

शिक्षक प्रशिक्षकांनी उच्चस्तरीय प्रश्नासाठी काहीClue words चे अर्थ समजावून देणे आवश्यक आहे काही शब्द पुढील प्रमाणे Analyze, Compare,Criticize, Discuss,Describe, Enumerate,Evaluate, Illustrate,Interpret,Justify, Review,Summarize, comment on etc.

अहवालाची रुपरेषा - प्रत्येक प्रपाठाच्या पूर्वतयारीच्या तीन प्रश्नांची उत्तरे आणि परीक्षा वातावरणातील प्रपाठाची उत्तरे याची स्वतंत्र फाईल असावी.

मूल्यमापन पद्धती- प्रत्येक प्रपाठास 20 गुण असावेत. पूर्वतयारीत विद्यार्थ्यांने घेतलेले श्रम व तीन प्रश्नांची लिहिलेली उत्तरे यासाठी 10 गुण ठेवावेत तर प्रत्यक्ष प्रपाठ लेखनातील त्याच्या प्राविण्यासाठी 10 गुण ठेवावेत. सर्व प्रपाठाच्या एकूण मिळालेल्या गुणावरून 10 पैकी गुण काढावे

Evaluation Chart / मूल्यमापन तक्ता

प्रपाठ (Assignment)

महाविद्यालयाचे नाव :-

अ.क्र.	छात्राध्यापाकाचे नाव	पूर्वतयारी (१०)	परीक्षा (१०)	एकूण (२०)

विभागप्रमुख मार्गदर्शक प्राचार्य

एकूण गुणाचे रुपांतर १० गुणामध्ये करायचे आह

तोंडी परीक्षा (Viva)

Hours - 12+20. गुण:-30

उद्दिष्टे-

1. छात्रध्यापकशकाने पूर्ण केलेल्या प्रात्यक्षिकाची पाहणी करणे.

2. अभ्यासक्रमात प्रात्यक्षिकासाठी निर्धारित केलेल्या उद्दिष्टाप्रमाणे छात्राध्यापकास प्रत्येक प्रात्यक्षिकाचे आकलन झाले किंवा नाही याची मूल्यमापन करणे.

3. छात्रध्यापकांनी पूर्ण केलेल्या प्रात्यक्षिकाची मूल्यांकन करून गुणदान करणे.

4. बाह्य परीक्षकांकडून प्रत्याभरण घेणे.

5. छात्राध्यापका मध्ये संवाद कौशल्य विकसित करणे.

गुण:- 30

कालावधी- प्रत्येक क्षेत्रामध्ये 12 तास

योग्य कालखंड- प्रत्येक सत्रामध्ये सत्रांत परीक्षा पूर्ण झाल्यानंतर व सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झाल्यानंतरच आठवडा.

प्रात्यक्षिकासाठी आवश्यक आधार प्रणाली -शिवाजी विद्यापीठाच्या बी.एड अभ्यासक्रमांमधील मार्गदर्शक तत्वानुसार सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झालेली असावी. अभ्यासक्रमातील सर्व प्रात्यक्षिकांची यादी महाविद्यालयाच्या काचफलकामध्ये लावावी.

प्रात्यक्षिकाचा आशय व आयोजन- तोंडी परीक्षा ही महाविद्यालयामधील सर्व प्रात्यक्षिकांची पूर्तता झाल्यावर घ्यावी. तोंडी परीक्षा ही प्रत्येक सत्रामधील सर्व प्रात्यक्षिकावर आधारित 30 गुणांची असेल. सदर परीक्षा घेण्यासाठी महाविद्यालयामधील प्राचार्यांनी शिवाजी विद्यापीठ कक्षेतील मान्यता प्राप्त शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय मधील एक युनिट साठी दोन प्राध्यापकांची बाह्य परीक्षक म्हणून नियुक्ती करावी. बाह्य परीक्षक नेमताना शिक्षण शास्त्र महाविद्यालय किमान 05 वर्ष अनुभव असलेल्या प्राध्यापकांची परीक्षक म्हणून नियुक्ती करावी. एका युनिट साठी दोन बाह्य परीक्षक व महाविद्यालयांमधील दोन अंतर्गत परीक्षक यांची नियुक्ती करून प्राचार्यांनी विद्यापीठाला कळवावे व विद्यापीठाचे मान्यता घ्यावी. प्राचार्यांनी आपल्या अध्यक्षतेखाली मान्यता प्राप्त कमिटी मार्फत तोंडी परीक्षा पूर्ण केली जावी.

मूल्यमापन पद्धती-

शिवाजी विद्यापीठ कक्षातील मान्यताऊ दोन बाह्य परीक्षक व महाविद्यालयमधील दोन अंतर्गत परीक्षक यांनी प्रत्येक विद्यार्थ्यास 30 पैकी गुण द्यावेत एकूण मिळालेल्या गुणावरून 30 पैकी गुण काढावेत.

Evaluation Chart / मूल्यमापन तक्ता

तोंडी परीक्षा (Viva)

महाविद्यालयाचे नाव :-

परीक्षा नं	छात्राध्यापाकाचे नाव	अंतर्गत परीक्षक १	अंतर्गत परीक्षक २	बाह्य परीक्षक १	बाह्य परीक्षक २	एकूण	रुपांतरीत गुण
		३०	३०	३०	३०	१२०	३०

अंतर्गत परीक्षक बाह्य परीक्षक प्राचार्य

एकूण गुणाचे रुपांतर ३० गुणामध्ये करायचे आह

Semester End Examination

सत्रांत परीक्षा

Hours -24+30. Mark's -10

उद्दिष्टे-

1. छात्राध्यापकाने बी.एड अभ्यासक्रमातील सैद्धांतिक विषयात प्राप्त केलेले प्राविण्य मोजणे.

2. छात्राध्यापकास वार्षिक परीक्षेच्या दृष्टीने लेखनाची सवय लावणे.

3. छत्राध्यापकातील विशेष प्राविण्य असलेल्या छत्राध्यापकाचा शोध घेणे.

गुण:-30

योग्य कालखंड- प्रत्येक सत्रांत वेळी सर्व घटक शिकून झाल्यानंतर परीक्षा घ्यावी.

प्रात्यक्षिकांसाठी पूर्वावश्यक तात्विक भाग- सर्व पेपर मधील सर्व घटक शिकून पूर्ण झालेले असावेत. परीक्षेच्या घटकांची यादी संबंधित विषय प्रशिक्षकांनी काच पेटीत लावावी.

प्रात्यक्षिकाचा आशय व आयोजन- सत्रांत परीक्षा ही सर्व घटक शिकवून पूर्ण झाल्यावर प्रत्येक सत्रांत वेळी परीक्षा घ्यावी. प्रत्येक विभाग हा 15 गुणाचा असावा. प्रश्नपत्रिका चे स्वरूप विद्यापीठाच्या प्रश्नपत्रिकेच्या स्वरूपाप्रमाणे गुणाच्या पेपरासाठी 1.5 तास वेळ असेल व 15 गुणांच्या पेपरसाठी 45 मिनिटे वेळ असेल.

मूल्यमापन पद्धती- एकूण मिळालेल्या गुणावरून 10 पैकी गुण काढावेत.

प्रश्नपत्रिकचे स्वरूप

बी.एड. अभ्यासक्रमातील विषयाच्या प्रत्येक विभागाच्या प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप खालील प्रमाणे राहील.

प्रश्न 1: वस्तुनिष्ठ प्रश्नाचा कोणताही प्रकार (3 प्रश्न सोडविणे आवश्यक) 05गुण

प्रश्न 3: दीर्घोत्तरी प्रश्न (1 प्रश्न सोडवणे आवश्यक). 05गुण

किंवा

दीर्घोत्तरी प्रश्न

टिप - वरील प्रश्नपत्रिका चे स्वरूप ४० गुणांच्या कोर्ससाठी असेल पूर्ण 80 गुणांच्या कोर्ससाठी वरील प्रश्न व गुणांची संख्या दुप्पट करणे.

Evaluation Chart / मूल्यमापन तक्ता

सत्रांत परीक्षा (Semester End Examination)

महाविद्यालयाचे नाव :-

अ.क्र.	रोल नं.	छात्राध्यापाकाचे नाव	गुण

विभागप्रमुख मार्गदर्शक प्राचार्य

एकूण गुणाचे रुपांतर १० गुणामध्ये करायचे आह

Nature of Question paper

A – Humanitie: Components

B.A. Component part- III Semester –V,VI

B.A. Component part- IV Semester –VII &VIII

II Humanities External Examination (Theory) Total Marks - 40 Time 2 hours

Q1. Multiple choice question -

05 Marks Q 2 Write short note of any three out of five -
15 Marks Q3. A) Essay type question -

10 Marks

OR

B) Essay type question

Q4 A) Essay type question - 10 Marks

OR

B) Essay type question

III Humanities Internal (Theory) Total Marks - 10

10 marks may be allotted of test /assignment/ seminar/ undertake a project and submit a written report.

B Professional Education Component

I Professonal Education External (Theory)) Total Marks - 80 Time -3 hours

Q1 .A) Multiple choice question - 05 Marks

B) Answer in one sentence/word/Clause - 05 Marks

Q 2: Write short note of any Six out of Eight - 30 Marks

Q 3. A) Essay type question -
1

0 Marks

Q4 A) Essay type question - 15 Marks

OR

B) Essay type question

Q5 A) Essay type question - 15 Marks

OR

B) Essay type question

II Professonal Education External (Theory)) Total Marks - 40 Time- 2 hours

Q1 A Multiple choice question - 05 Marks

Q 2: Write short note of any 03 out of 05 - 15 Marks

Q 3 . A) Essay type question - 10 Marks

Q4 A) Essay type question - 10 Marks

OR

B) Essay type question

III Professonal Education Internal (Theory)) Total Marks - 20

The assessment may be done by conduct for a test/assignment/ seminar/ undertake a project and submit a written report.

IV Professonal Education Internal (Theory)) Total Marks -10

The assessment may be done by conduct of Test/assignment/ seminar/ undertake a project and submit a written report.

ACKNOWLEDGEMENT-

Shivaji Univerity, Kolhapur constituted a sub committee to modify and finalize the structure "CBCS" cand syllabus of the Four Year Integrated B.A.B.Ed. Regular Semester Course under the Chairmanship of Dr. B.P.MARJE, Chairperson, IDS (Education) faculty.

The following constitute the sub-committee:

1. Dr. B.P.MARJE – Principal & BOS Chairperson. - Chairperson

2. Dr. N.T. Jadhav - BOS Member

3. Dr. P.B. Patil – BOS Member.

4. Dr. S.S. Chavan – BOS Member.

The above,sub-committee of BOS-(IDS- Education) acknowledges the University authorities for the opportunity and support given for modifying the syllabus (CBCS) of the B. A. B. Ed. Course and finilyzing the same.

Date: 15/01/2025
Place: Kolhapur

Dr.B.P. MARJE
Chairperson-BOS
IDS (Education)
Shivaji University, Kolhapur